

Nr. 38
(292)

20-26 septembrie 1995

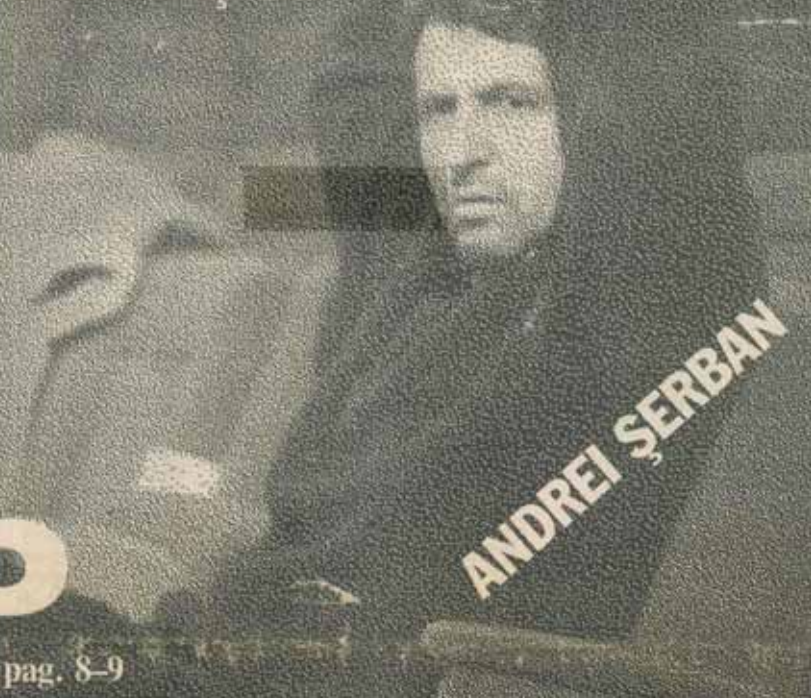
**NICOLAE MANOLESCU,
ST. AUG. DOINAȘ,
AL. PALEOLOGU,
DAVID OHANESIAN,
ANDREI CORNEA,
IOAN TUGEARU și
GRIGORE CONSTANTINESCU**

PRO ȘI CONTRA

OEDIP

pag. 8-9

**Ministerul
de Interne
evacuează
Institutul
de Matematică
Noul chiriaș: SRI**

ANDREI ȘERBAN

Primul proiect de lege care își propune să reglementeze modul de organizare și funcționare a partidelor și-a început cariera sub semnul eșecului. Formulând, în aparență, câteva obiecții on-recare, Guvernul a respins, de fapt, chiar fondul inițiativei care ar fi condus la cea mai importantă reformă a sistemului politic românesc. Această lege acoperă însă doar o parte din preocupările de adaptare a unei legislații la realitatea social-politică concretă.

Într-o formă mai degrabă discretă, au apărut mai multe inițiative de reformare a sistemului politic românesc. Există mai multe categorii de probleme, identificabile din perspective diferite: mai întâi, actuala înfățișare a majorității care guvernează se află într-o prea evidentă contradicție cu scopurile declarate ale politicii guvernamentale și ale Președinției, cum ar fi, să luăm exemplul cel mai la îndemână, integrarea în NATO și apropierea de Statele Unite. De aici rezultă, evident, necesitatea ca cel puțin după viitoarele alegeri structura majorității să dobândească o altă înfățișare. Se observă însă un mare imobilism al opiniei publice, care nu pare să-și fi schimbat foarte mult preferințele. Ar fi necesară, așadar, o intervenție la nivelul sistemului. De exemplu, modificarea Legii electorale, prin ridicarea pragului de acces la cel puțin 5%. De un prag mai înalt se leagă speranțele celor care cred că partide precum PRM sau PSM vor eșua la următorul scrutin. Modificarea pragului este însă o măsură slabă. Nu s-a discutat până acum și, probabil, nici nu se va lua în discuție ideea scrutinului majoritar, singurul apt să elimine definitiv din competiția parlamentară grupările mici. E adevărat însă că un asemenea sistem ar avea, în funcție de intențiile

cu care ar fi pus în mișcare, efecte contradictorii. Să trecem însă mai departe. Ziarul *Adevărul* a lansat cu ceva timp în urmă ideea votului uninominal. La prima vedere, nimic mai oportun - dacă ținem seama de faptul că majoritatea populației acuză ruptura produsă între alegători și clasa politică. Așadar, s-ar impune aici o nouă intervenție la nivelul sistemului. Un foarte recent sondaj de opinie, semnat de Institutul de Cercetare a Calității Vieții, pune încă o dată în evidență preferința unei mari părți a populației pentru un sistem care să creeze raporturi personale între alee și alegători. Inițiativa lansării acestei teme ar pleca din cabinetele de la Cotroceni, și dacă privim lucrurile cu atenție putem observa că, într-adevăr, partidele care îl sprijină pe președinte ar avea

care nu văd nici o legătură între aspectul mizer al străzilor și absența unei legi a bugetelor locale. De altfel, Opoziția și-a întemeiat politica în bună măsură pe acest tip de probleme, care sînt pe deplin legitime, deși, în aparență paradoxal, n-ar trece testul unui plebiscit.

În fine, iată, chestiunea, mai sensibilă, a modului cum se organizează și cum funcționează partidele și care nu a primit până acum nici un fel de reglementare. Aici totul pare să fie guvernat de cea mai necondiționată libertate, dacă înțelegem prin asta pluralitatea formelor de organizare și modul cu totul incontrolabil al finanțării. Proiectul de lege a partidelor, redactat acum mai bine de șase luni, la inițiativa unor deputați din Opoziție, propune, în fine câteva reglementări, care, dacă ar fi apli-

comerciale cu capital de stat, care reușește, în egală măsură, să adune fonduri, pe traseul vămilor, prin uriașe fraude fiscale. PDSR a reușit să facă din guvernarea sa prelungită și nestingerită un instrument eficient pentru acapărarea celor mai importante resurse economice, care vor reprezenta principalul atu în viitoarea campanie electorală. În aceste împrejurări, proiectul de lege, care propune finanțarea transparentă a partidelor, nu pare să aibă nici o perspectivă. Să observăm că Guvernul nu a ataceat principiul finanțării transparente, dar a respins propunerea de finanțare bugetară. Argumentația este stupefiantă: dacă s-ar accepta propunerea finanțării de la buget, partidele ar deveni obediente față de Guvern, în speranța obținerii de fonduri. S-ar genera în felul acesta „o dependență politică a partidelor față de Guvern și Parlament (...) care ar putea duce (...) la alterarea principiului pluralismului”. Această argumentație, cu totul absurdă într-o democrație, nu este, evident, inteligibilă decât într-un sistem de gândire în care Guvernul este nu doar gestionarul, dar chiar proprietarul bugetului și, la urma-urmelor, în care Statul se identifică cu Partidul. Am putea, cu indulgență, să punem argumentația pe seama inocenței funcționarilor din minister, care, primind sarcina de a redacta o motivație, s-au crezut șireiți, preluând la întâmplare câteva sintagme din limbajul oponenților politici. Dar ar putea să fie ceva mai mult decât atât, adică un veritabil act ratat, prin care Guvernul și-a dezvăluit adevăratul mod de gândire. Iar acest lucru dobândește o importanță specială, dacă observăm că bătălia pentru resursele economice antrenează și una pentru ideile politice.

HORĂTIU PEPINE

Eșecul reformei politice

de clișteț într-un mod indirect. Votul uninominal ar slăbi considerabil în momentul de față partidele de doctrină, așa cum sînt majoritatea partidelor de opoziție. Să luăm un exemplu: cum ar fi putut un senator țărănist sau liberal să voteze pentru restituirii integrale a proprietăților naționalizate dacă circumscricția care l-ar fi ales ar fi avut, prin jocul întâmplării, mai mulți chiriași decât foști proprietari? De asemenea, întreaga problemă a descentralizării administrative, temă de bază în discursul Opoziției, nu trezește decât un firav interes în rândul majorității cetățenilor,

cate ca atare, ar duce la o adevărată revoluție a sistemului politic românesc, mai spectaculoasă, probabil, decât cea care s-a produs în Italia. În esență, e vorba de finanțarea partidelor pe două căi: pe de o parte finanțarea de la buget, iar pe de altă parte o finanțare privată, dar în condiții de deplină transparență. În spatele unui anodin articol de lege se ascunde, în realitate, principalul conflict al vieții politice postrevoluționare. PDSR și-a construit o vastă rețea clientelară, care-i reunește pe marii magnați ai comerțului exterior, care întreține relații ilicite cu cele mai importante bănci

Cu întârziere și cu scuzele de rigoare, oferim cititorilor noștri rezultatele sondajului de opinie efectuat de redacția revistei „22”. Menționăm că redacția a trimis pentru prima dată abonaților revistei „22” plicuri și timbre, înlesnind astfel primirea opțiunilor cititorilor.

În numerele viitoare vor fi publicate fragmente din scrisorile primite la redacție, în care sînt dezbătute pe larg temele propuse de chestionar.

Răspunsurile primite au fost analizate și centralizate în redacție, clasamentele preferințelor realizându-se în funcție de frecvența apariției și ponderea acordată (acolo unde era necesar), la rubricile I și II ierarhizarea efectuându-se în funcție de punctajul acordat – de la 1 la 4 puncte.

Precizăm că unele din sugestiile cititorilor au fost deja luate în considerare: dezbateri și mese rotunde (vezi ciclul de emisiuni realizate de „22” în colaborare cu TELE 7abc), situația pensionarilor, viața tîrînilor, cronică muzicală etc. Pe altele vom încerca să le îndeplinim: de pildă, să-și aveau drept colaborator pe Octavian Paler, care, deși n-a publicat niciodată în „22”, se află printre preferințele constante ale cititorilor noștri.

Mulțumim pe această cale tuturor cititorilor care ne-au răspuns la chestionar, într-un număr mult mai mare față de anii precedenți. (LAURA TOMA, GEORGETA DUCMAN)

Stimată doamnă Adameșteanu,

Discuția stîrnită de liderii UDMR în legătură cu Legea învățămîntului, recent promulgată, i-a împiedicat pe protagoniștii să observe că legea nu-i „bună” nici pentru etnia majoritară. În ciuda trecerii (destul de dă) peste anumite limite, liderii UDMR sînt de admirat pentru perseverența cu care apără ceea ce consideră a fi interesele minorității maghiare, chiar dacă lumea spre care tindă această minoritate pare teribil de închisă, de limitată, de completă. Dacă liderii UDMR apără cu consecvență identitatea culturală a minorității pe care o reprezintă, elita românească implicată în restructurarea învățămîntului nu a fost tot atât de intrastăruț în promovarea și apărarea intereselor românilor, a dreptului lor la un învățămînt de calitate, care să le permită refacerea identității culturale grav afectate de cei 50 de ani parcursi prin tot felul de experiențe deasfiguratoare. În cursul anilor, vechiul regim a reușit să transforme școala, în special liceul, într-o instituție de formare a „omului nou”. Din păcate, cu mici modificări, liceul de azi continuă practica veche.

Aceleași nesfîrșite serii de elevi semianalfabeți, cu o pregătire culturală, profesională și cetățenească mai mult decît precară, ies și astăzi pe porțile școlii spre a se integra în viața de zi cu zi a societății românești. Liceul românesc de azi, moștenire a celui din vechiul regim, este doar un fel de școală profesională, care însă nu reușește să asigure elevilor o pregătire într-o anumită profesie, dar, în schimb, îi împiedică să-și formeze o cultură generală umanistă, care, eventual, i-ar face probabil, ceva mai buni pe cetățenii de mîine ai țării. Și probabil că acesta ar fi trebuit să fie rostul noii legi a învățămîntului – să asigure o restructurare a învățămîntului astfel încît acesta să producă, la sfîrșitul ciclului școlar, un cetățean și un om mai bun, în această lume din ce în ce mai secularizată și mai anarhizată.

În vechiul regim, programele de învățămînt ale liceului au făcut ca, treptat, disciplinele științifice, tehnice și tehnologice să le covîrșească pe cele umaniste. Românii, născuți poezi, au devenit cu toții matematicieni. În oricare din liceele noastre, clasele mai numeroase și cu elevi mai buni sînt cele de matematică-fizică, chimie, biologie etc., clasele de formație umanistă fiind cenușărele – și ca număr și ca pregătire școlară.

Ar trebui ca raportul actual științe pozitive (matematică, fizică, chimie, biologie etc.) – științe umaniste (literatură și limba română, limbi și literaturi străine, limba latină, istorie, sociologie, filozofie, economie) să fie schimbat, să se acorde mai multă importanță în liceu studiilor umaniste. Cine știe, poate șansa ca la conducerea societății românești de mîine să accedă oameni mai buni ar crește... Poate că, dacă actualele grupuri de ingineri și economiști care s-au instalat la conducerea tranziției ar fi beneficiat și de o mai bună instrucție în domeniul umanist, am fi parcurs un alt drum – mai scurt și cu mai puține gropi, spre un alt orizont. Pe cînd așa, cînd cutare ministru se poticnește în cuvintele limbii române, cînd nu-i în stare să articuleze o idee într-o frază corectă și logică, cum i-am putea cere să știe să ne spună ce vrea și încotro ne duce?

Pentru o nouă mentalitate, ar trebui o nouă școală. În Parlamentul României au fost nu numai Gheorghe Dumitrușcu și Simeon Tatu, ci și distinși intelectuali ca domnii Al. Paleologu, Nicolae Manolescu sau Ștefan Aug. Doinaș, toți de formație umanistă. N-au putut impune ideea unei noi școli, care să aprobe identitatea culturală a românilor? Ar putea privi puțin la colegii lor maghiari.

D. Smaranda, 27 august 1995

I. Rubrici preferate (în ordinea punctajului obținut):

1. Comentariu politic
2. Editorial
3. Interviu săptămîinii
4. Eseu
5. Comentariu economic
6. Dosar „22” (teme de istorie)
7. Sondajele de opinie comentate
8. Pagina externă („Lumea”)
9. Ancheta socială
10. Cronică literară
11. Revista presei
12. Accente
13. Lansare de carte
14. Viața cotidiană în Occident
15. Săptămîna politică pe scurt
16. Istoria religiilor
17. Cronică parlamentară
18. Curier
19. Cronică de film
20. Cronică de teatru
21. Cronică plastică

II. Autorii (în ordinea preferințelor):

1. Gabriela Adameșteanu	413
2. Andrei Cornea	357
3. Ilie Șerbănescu	315
4. H.-R. Patapievici	314
5. Gabriel Andreescu	225
6. N.C. Munteanu	216
7. Horațiu Pepine	142
8. Gabriel Liiceanu	95
9. Rodica Palade	85
10. Emil Hurezeanu	75
11. Tia Șerbănescu	69
12. Dan C. Mihăilescu	60
13. Perjo	60
14. Octavian Paler	42
15. Pavel Câmpeanu	36
16. Oana Armeanu	30

III. Ce nu ne place

- insuficiența dialogurilor, a confruntărilor de idei, a dezbaterilor, a meselor rotunde
- scrierea cu I • dreptul la replică necomentat
- dispariția unor colaboratori: Tia Șerbănescu
- polemice personale
- articolele privind unele disputate din Opoziție
- mesajul revistei este mult peste posibilitățile de

înțelegere ale marii majorități • sondajele ce nu se adevăresc • „fărămîntarea” în 21 de rubrici • lipsa unei informări profunde, permanente, asupra situației din diferite părți ale țării • prea mult spațiu scrisorilor de la cititori • lungimea cronicilor • prea puține pagini •

IV. Sugestii pentru personalitățile invitate la interviul săptămîinii:

Gabriel Liiceanu	34
Andrei Pleșu	31
Octavian Paler	28
Ana Blandiana	21
Nicolae Manolescu	21
Corneliu Coposu	18
Emil Constantinescu	18
Regele Mihai	14
Doinea Cornea	12
Alexandru Paleologu	11
Alexandru Zub	10
Ion Caramitru	10
Varujan Vosganian	8
Ștefan Aug. Doinaș	8
Dan Grigore	7
Dinu C. Giurescu	7
Monica Lovinescu	7
Ion Iliescu	6
Dinu Patriciu	6
Paul Goma	5
Lucia Hossu-Longin	5
Petre Roman	5

V. Rubrici și teme noi

1. Evoluții economico-sociale după 1989 în țările est-europene
 - tranziția în celelalte țări foste comuniste
 - politici economice/cum s-au adaptat tranziției
 - analiză comparativă
2. Istorie
 - istoria în interviuri cu istorici/prezentarea istoriei de către istorici
 - memorii
 - problema xenofobiei, antisemitismului, naționalismului în România de azi
3. Noutăți științifice: informatică, genetică, psihologie, noi tehnici de comunicare (e-mail)
4. Agendă culturală
5. Cronică radio/TVR
6. Religie
 - educație religioasă
 - articole de teologie
 - colaboraționism ortodox
 - istoria bisericii române
7. Legislație
 - noile legi
 - comentarii explicative
 - structura organizațiilor europene: Uniunea Europeană, Comunitatea Europeană
8. Probleme legate de învățămînt
 - criza învățămîntului/soluții/perspective
 - învățămîntul la sat
 - direcții de modernizare
9. Corespondență din Chișinău
10. Dezbateri/mese rotunde
11. Campania preelectorală
 - partide politice din Opoziție
 - protecție socială
 - sisteme de votare
12. Rubrica „Tineri”
 - problema alegerii profesiei/opportunități de specializare/burse, cursuri etc. (amănunte)
 - problema emigrației tinerilor
13. Prezentarea, pe rînd, a colaboratorilor revistei „22”
14. Rubrică de actualitate muzicală
15. Antropologie, folclor
16. Rubrică de umor
17. Despre noua nomenclatură
18. Orașul săptămîinii în obiectiv/prezentarea unui oraș din România
19. Viața rurală/drepturile tîrînilor
20. Filatelie
21. Ecologie
22. Opinii și sugestii ale ambasadurilor acreditate în România despre România
23. Condiția femeii, a pensionarilor în societatea românească
24. Mai multe traduceri din reviste occidentale
26. Gabriel Liiceanu să prezinte programul de educație pentru democrație (TV) în rezumat în revistă

Editura Two and two va publica în curînd:

ANDREI CORNEA – Mașina de fabricat fantasmă (articole)

GABRIELA ADAMEȘTEANU – Obsesia politică

(interviuri cu Regele Mihai, Corneliu Coposu, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Gabriel Liiceanu, Nicolae Manolescu, Emil Constantinescu, Mihnea Berindei, Ioan Petru Culianu, Matei Călinescu, Virgil Nemoianu, Victor Băbiuc, Sorin Alexandrescu, Dorin Tudoran, Alexandru Paleologu etc.);

Preț estimativ al celor două cărți la ora actuală este de 5.000 de lei.

Cei care doresc să cumpere de pe acum una din aceste cărți vor beneficia de o reducere din partea editurii. Astfel puteți intra în posesia uneia din aceste cărți achitînd suma de 3.500 lei direct la sediul redacției „22” sau prin poștă. Această sumă nu include contravaloarea taxelor poștale care se vor plăti în momentul primirii cărții.

Banii vor fi depuși în contul editurii Two and Two (vitoare Clavis)

nr. 402302096427 Bankcoop, Filiala Piața Romană.

O dată cu trimiterea banilor în cont, donatorii sînt rugați să expedieze la redacția revistei „22”, pe numele Florin Iaciu, chitanța conform căreia banii au fost vărsați în cont, numele și adresa unde să li se expedieze cartea.

CĂRȚI DE VÎNZARE LA SEDIUL REDACȚIEI „22”

IRINA HOLDEVICI

Autosugestie și relaxare

„Stresul reprezintă o dimensiune constantă a vieții noastre cotidiene. Dacă pînă în 1989 factorii stresanți țineau în primul rînd de aspectele negative ale dictaturii, la ora actuală societatea de tranziție aduce pe scena vieții noi tipuri de situații stresante: incertitudinea, concurența, șomajul, necesitatea reorientării și recalificării profesionale rapide și, nu în ultimul rînd, scăderea nivelului de trai.”

EDITURA CERES, COLECȚIA CALEIDOSCOPI
166 pag., 1.900 lei

EMIL HUREZEANU

Schimbare de macaz la București?

N-a adus cincinalul post-ceaușist cit o singură săptămână de septembrie. Pentru prima oară, în istoria sa mai veche și mai nouă, serviciul românesc de securitate dă publicității, începând de miercuri, în principalele cotidiene naționale, cea mai completă și, în mare, neretragută serie de mărturii privind dosarele de Securitate. În *Evenimentul zilei* mai întâi, apoi și în *Adevărul și România liberă*, am citit zilele acestea pagini uitate, pagini cenzurate, redactate de Securitate, despre zeci de scriitori și oameni de cultură, în perioada ultimilor 15-20 de ani ai ceaușismului. Fragmentele dăruite de SRI provin din fostele arhive ale Securității, gestionate, selectate și mai ales apărute de SRI, în așteptarea unei legi. Informațiile nu sînt, în general, noi sau spectaculoase. Documentele confirmă înțelepciunea convențională, impresiile și opiniile bunului-simț, privind-l pe cutare sau cutare scriitor. Faptul că Eugen Barbu, Corneliu Vadim Tudor sau Adrian Păunescu erau muzarii de serviciu ai Securității și familiarii feselor Puterii nu era un secret atunci, nu este nici acum. Faptul că atîția oameni de litere, între care Nicolae Manolescu, Ștefan Aug. Doinaș, Al. Paleologu, Octavian Paler, Mircea Zociu, Mircea Dinescu, au stat deoparte, cîntînd sau chiar oferind probe de demnitate intelectuală, „refuzînd să se jace cu derbedeii” — cum sună un celebru vers de József Attila —, iarși devenise de notorietate publică. Noutatea și senzația este însă că pentru prima oară un document al fostei Securități, publicat de actualul SRI, confirmă realitatea, n-o mai siluiește într-un fel sau altul. O priză de realism a SRI, a cărui schimbare de tactică, indiferent de motivație (de care ne vom ocupa ceva mai încolo), trebuie, în sine, salutăată. Speculei de dosare pe piața neagră a jocului politic, transformată în sport național după 1989 și manevrată în zona isteriei colective înaintea alegerilor din 1990 și 1992, i se contrapune acum, cu semnătură asumată, o firmă de realitate, pur și simplă. Progresul de la minciună la începutul adevărului a fost lent, năprasnic de negativ pentru ființa morală a societății românești. Nu știm nîc acum dacă el nu ascunde sau anunță o mișcare nouă, apropiată mai mult minciunii sofisticate, care-și permite, fie pentru o clipă, mîmarea adevărului.

Nu e cazul să declarăm însă schimbarea la față a SRI. Fragmentele din Cartea albă a Securității ce apar ocazional și arbitrar în presă nu alcătuiesc o serie completă și nici nu presupun o anumită direcție a SRI și a celor care, în spațiu, au decis mișcarea de a declanșa spunerea „adevărului și doar a adevărului”. Ceea ce citim în aceste zile în ziarul bucureștenesc e de fapt banal, prost scris, incomplet. Din fragmente și cioburi de strategii de supraveghere și urmărire a clasei scriitorilor deducem însă cit de mediocri și plătisiți erau chiar notarii Securității. Generalii și colonelii se agită să dea un „jyung” nefiresc firescului. Au făcut-o tembel — și nu le-a folosit la nimic pînă acum. De-abia acum, în septembrie 1995, pierderea de timp, bani, energie și nervi a Securității lui Ceaușescu se transformă într-un net beneficiu politic pentru urmașii lui la putere.

Cum se explică această situație, totuși, neașteptată? De ce eminența cenzură a tranziției, Virgil Măgureanu, în care am avut destule motive să vedem pînă acum pe principalul protector al partidelor extremiste în strategia mai veche a Securității de mobilizare naționalistă, ca regie de integrare și legitimitate politică, îi dă de gol, în sfîrșit, pe lingăii de serviciu ai lui Ceaușescu și ai lui Iliescu?

Un anumit pragmatism al oricărei puteri obsedate de menținerea puterii, cum este nucleul Iliescu-Măgureanu-Ionel, îi face pe acești domni să-și aducă aminte că n-au prieteni, ci doar interese. Cu un an înaintea alegerilor, în condițiile mizeriei economice și ale șansei exponențiale a populismului bezmetic profesat de Vadim și Păunescu, nucleul de putere de la București nu mai are, practic, interes să mîngie pe creștet monstrul bicefal al ceaușismului nerăzbuțat: PSM și PRM.

Situația internațională e de natură să-i mai ierte o dată d-lui Iliescu gafele vechi și să-l facă pe același mai atent ca niciodată. Prezența avioanelor NATO în Balcani, eșecul naționaliștilor sîrbi, o anumită radicalizare a Moscovei, pe fondul căreia gesticulația de convenită a Bucureștilui poate fi taxată drept opțiune antioccidentală, o apropiată vizită a președintelui Iliescu la Washington și concluziile trase la București, unde în ultimul timp vizitatorii, germani îndeosebi, au transmis răspicat iritare occidentală privind alianța național-comunistă de guvernare în România, sînt elementele unui context regional și internațional care i-a facilitat lui Iliescu declarația de divorț de C.V. Tudor și falangele sale extremiste. Interesant: începutul îl face SRI-ul, și nu PDSR-ul sau dl. Iliescu însuși. O dovadă în plus că fostă Securitate și actualul SRI își păstrează puterea de arbitraj în continuare a acțiunii politice în România. C.V. Tudor îl califică în revista *Politica* pe Virgil Măgureanu drept „șarpele cu ochelari”. Mă tem că avertismentul e tardiv. Mușcătura i-a premers. Trîtitul șarpelui și pasul gîndacului... mîi dragă!

1995

20-26 septembrie

N.C. MUNTEANU

Cine rîde la urmă...

Greu de știut dacă scenariul în care evoluează Corneliu Vadim Tudor e scris de el sau de alții. Motive de îngrijorare are — și nu puține. PDSR-ul arde de nerăbdare nu doar să guverneze în următorii 20 de ani — după unele opinii autorizate în România ar mai fi de furat încă cel puțin 15 ani —, dar dorește cu ardoare să guverneze fără actualii aliați, care îi stau nu ca o ghiulea de picioare, ci ca o piatră de moară de gît. Oliviu Gherman a și făcut publică apriga dorință a PDSR-ului. Cum la alegerile trecute PRM-ul a intrat în Parlament pe muchie de cuțit și cu ajutoare importante, dacă pragul electoral va fi ridicat la viitoarele alegeri, cum se vorbește tot mai insistențios, e foarte posibil ca PRM-ul să rămînă pe dinafară, „fără coledzi” și fără multe altele. Pentru Vadim intrarea în Parlament ar putea să devină o strungă teribil de îngustă. Ca urmare a ridicării pragului de jos, dar și prin coborîrea celui de sus, s-ar putea ca după alegeri să ne trezim în fața unui Vadim cu capul numai cucuie.

E seducătoare ipoteza că Vadim al nostru, al lor, e împins să candideze la președinție pentru ca în primul tur de scrutin să dreneze pe cei nemulțumiți de politica actualului președinte, urmînd să se retragă în al doilea tur de scrutin exact în favoarea lui Ion Iliescu. De lepădat nu e nici o altă ipoteză. Aruncîndu-se „nebumește” înainte cu șeful SPP-ului, cu ungurii, cu Europa, cu NATO, cu mareașul Antonescu, cu retrocedarea averilor evreiești și cite altele, Vadim s-a fi intrat în rolul de „monstru” imposibil, infrecventabil și mai ales intolerabil, rol ce i-ar reveni cu sau fără știința lui și, mai ales, fără să-și dea seama în ce se bagă. Prin contrast, Ion Iliescu ar apărea tuturor, și din afară și din țară, drept un moderat, un echilibrat, mai ales că, dinspre partea Opoziției, s-auzim numai de bine... Toate bune și frumoase, numai că, și într-un caz și în celălalt, nimic nu justifică atacurile „jncalificabile” ale vadimului la adresa președintelui Ion Iliescu, atacuri în care virulența a dat binisor în mitocănie.

Cu manifestări și declarații publice care frizează schizofrenia, fanfaron, megalomaniac pînă la Dumnezeu, mai suferînd și de „megalomania” persecuției, se prea poate ca Vadim să creadă sincer că poate deveni președintele României. Are și un program electoral de o simplitate dezarmantă, redus, ca și mintea lui: „doi ani de regim autoritar”, pe care nu puțini disperși și-l doresc. Drept care a intrat în rolul „ucenicului vrăjitor”. Mai mult, nu numai că pare a fi scăpat de sub controlul maestrilor săi, nu mai are nici *self-control*, și-a pierdut pînă și instinctul de conservare. A început să facă greșeli peste greșeli.

După ce în conflictul cu generalul Dumitru Iliescu, șeful SPP, i s-a dat pe la nas că a fost turnător al Securității, Vadim s-a adresat autorității supreme, Serviciul Român de Informații, să-i acorde *Aussieis* de față mare. De acolo, prin comunicat public, afront mare, i s-a răspuns ca oricărui muritor că dosarele, conform legii știute, sînt închise pentru 40 de ani. Excepții, ne pare rău, nu se fac. Adevăratele obținute de la generalii Ion Coman și Iulian Vlad nu valorează nici cit hîrtia pe care au fost scrise.

Și cînd zburda berbecul mai abîzit pe cîmpiile politicii românești, a apărut un nou volum din Cartea albă a Securității. Ca un făcut, tocmai cel despre raporturile scriitorilor români cu Securitatea și invers. S-a constatat că, mult înainte de decembrie 1989, o mulțime de scriitori, mai ales dintre cei bestelîți de Vadim Tudor după decembrie '89, au criticat, s-au distanțat, au refuzat în mod sistematic colaborarea și compromisul cu regimul, au devenit disidenți sau chiar opozanți ai regi-

mului. Toți, mai puțin doi: Corneliu Vadim Tudor și maestrul său, Eugen Barbu. N-or fi fost ei turnători cu acte în regulă, lucru greu de dovedit, dar stăteau des în taifas cu „organii” și-și turnau cu voluptate colegii, scriitorii. Și asta în numele atașamentului partinic, al purității convingerilor ideologice — mimate sau nu, asta e altă poveste. La vremea respectivă, Vadim nu părea interesat nici de apărarea hotarelor patriei, nici de unguri, nici de ruși, nici de soarta Basarabiei, nici de biserică dărîmate, nici de foame și frigul îndurate de români, nici de apărarea memoriei mareașului Antonescu ș.a.m.d. Atunci ei erau soldații și apărătorii credincioși ai partidului comunist, la care se adăugă grija pentru gloria personală și interesul la fel de personal.

O grea lovitură primită de Vadim. Nu în cap, ci direct în vîntre și chiar mai jos. Și atunci i-a luat Dumnezeu mințile. Cu ce a mai rămas din ce i-a luat Dumnezeu, Vadim a ajuns la concluzia că lovitura e menită să-l scoată din cursa pentru președinție. Ceea ce n-ar fi mare lucru dacă nu s-ar fi apucat să gîndească și în scris. În cauză ar fi rolul malefic al d-lui Virgil Măgureanu, directorul Serviciului Român de Informații, instituție echidistantă, care nu face politici, conform legii și cum știe toată lumea.

Și pentru că Vadim nu are nici frînă, nici autocontrol, s-a dus cu berbecul cu capul în zid. Pasămite, directorul SRI-ului mai are și alte vini, una mai oribilă ca alta. Acoperă adevărul turnătorii ai Securității, presară ambiguități la adresa lui Vadim și a altora din gașca lui, a participat la asasinarea lui Nicolae Ceaușescu, a încalcat Legea privind organizarea și funcționarea SRI, dă drumul la dosarele poliției politice după cum îi dictează interesele și, oroaarea ororilor, l-a chemat cîndva Imre Szastalos, pe deasupra e implicat în afaceri colosale, a fost căpitan de Securitate, a ruinat principalul serviciu secret al țării — tot lucruri care nu-i plac deloc d-lui Virgil Măgureanu. Dar deloc.

Acum, născit de lovitură, șifonat rău de tot, Vadim n-are ce face, nu mai are ce pierde. Îl așteaptă pe directorul SRI-ului să-și termine gloantele, după care o să se apuce el să scrie cartea neagră a lui Virgil Măgureanu, pe adevărul său nume, așa și pe dincolo. În plus, scrie și un pamflet, din care, subtilitate, deocamdată a scris doar titlul, titlu care este „Șarpele cu ochelari”, pe care o să i-l lipescă pe spate, pentru că cine rîde la urmă, rîde mai bine!

Ceea ce n-a băgat de seamă Corneliu al nostru, al lor, e că și domnului Virgil Măgureanu îi place să rîdă. Însă întotdeauna numai la urmă: așa s-a întimplat matematic în ultimii ani. Dl. Virgil Măgureanu cunoaște toate roțile Puterii, le-a studiat cu grijă, mult înainte să fi intrat Vadim în politică. Nu e doar politolog, a devenit și politician, în sensul mai grav al cuvîntului, așa zice fără rival și fără egal la ora actuală, și, presupunînd că i s-ar termina gloantele, mai are la îndemînă suficiente arme sofisticate pe care Vadim ar trebui să le bănuiască. Dl. Virgil Măgureanu a trecut adesea prin momente de cumpănă în ultimii ani. Din toate a ieșit cu bine, chiar și atunci cînd a fost vorba de adjuncții: omul n-are noroc cu adjuncții. Cit despre imaginea „șarpelui cu ochelari”, Vadim nu știe ce vorbește și nici ce înseamnă vietea. În această calitate, e puțin probabil ca cel în cauză să reacționeze. Pentru simplul fapt că mușcătura ar fi fatală. Așa că pînă la urmă s-ar putea să-l auzim pe Vadim cîntînd „În gunchi să-l mîntorc la tine”. La tine? La dumneaovoastră, să trăiți! Dar tot în gunchi.

ȘTEFANA STERIADE

Fața umană a manipulării

În timp ce în științele sociale se mai discută despre efectele culturii tehnice – sînt ele nocive, inocente sau benefice? – italienii, călîji în terorism și celebri pentru operațiunea mani-pulite, au votat pentru mașina de vise oferită de Silvio Berlusconi; cele trei canale ale sale, „mari rețele naționale”, informează, formează și produc imaginarii social” (Pierre Musso et Guy Pinay, „L'Italie, laboratoire de M. Berlusconi”, în *Le Monde diplomatique*, iulie 1995). Mai mult decît atît, italienii au votat împotriva celebrei RAI, mai selectiv în privința programelor sale, adică pentru privatizarea acestei concurențe a lui Fininvest și recomenzarea ei după modelele Italia Uno, Canale 5 și Retequattro.

Unii ziariști au considerat aceste rezultate ca pe o surpriză. Dar care un experiment similar, efectuat în Franța sau Spania sau, de ce nu, în România, ar obține rezultate contrare sau diferite? În câteva luni de campanie electorală propriu-zisă, „Sua Emittenza” transformă puterea asupra imaginării în instrument politic, Forza Italia, cîștigă alegerea și devine prim-ministru. Fără a contesta eficiența unei campanii electorale, nimeni n-a crezut într-un miracol: Berlusconi, precedînd campania electorală, a fost cel care a satisfăcut, în modul cel mai convingător, gustul public pentru divertisment și rețeta de fericire prin consum (concretizînd sfaturile prin ofertele magazinelor Standa ale aceluiași „megaproprietar”). Dar, ca în ficțiunile pe care le distribuie generos prin canalele sale electronice, în mai puțin de 10 luni se produce falimentul acestui personaj care a determinat admirație, nedumerire și îngrijorare. A cîștiga alegerile pare mai ușor decît a exercita puterea, ultima îndeletnicire rezistentă mai greu uzurii. Și iată lecția: divertismentul poate conduce la victorie (deocamdată electorală), dar nu ține loc de pînie, iar într-o țară ca Italia nu poate face față mecanismelor democratice care reușesc să determine demisia guvernului. S-a produs o distincție între divertisment și politică? Puțin probabilă o înlăturare atît de directă, de imediată, de la cauză la efect. În schimb, nu există îndoială că italienii perseverenț în obținerea divertismentului care le place lor cel mai mult: „il Cavaliere” cîștigă din nou – de data aceasta în mod referendum – în care își poate exprima opțiunea în mod direct. Italianii aprobă ca Berlusconi să pozeze în continuare trei canale de televiziune în loc de unul

singur. Ei sînt de acord ca o agenție de publicitate să lucreze cu mai mult de două canale de televiziune, Publitalia păstrîndu-și astfel toți clienții. În sfîrșit, ei votează pentru întreruperea filmelor și spectacolelor cu spoturi publicitare (la RAI) în maniera programelor lui Berlusconi.

„Experimental” lui Ceaușescu din anii '80 a produs mai puțină vilvă între massmediologii străini, deși, într-o variantă negativă, demonstrează relația posibilă dintre divertisment și politică. Diferența este că Ceaușescu nu și-a înțeles propriul său interes. Obnubilat de sentimentul grandorii personale, el nu a putut accepta un Kojak mai atrăgător și i-a desființat dintr-o lovitură și pe Kojak și pe colegii săi, care ne explicau cum binele și adevărul înving rîul și minciuna. N-a înțeles că nevoia de compensare a românilor era – cel puțin – la fel de mare ca a altora, cu mijloace de a o compensa înfin mai reduse. Ignorînd efectele stabilizatoare ale divertismentului, Ceaușescu a închis mașina de vise la domiciliu și a lăsat imaginarii colectiv în voia sorții. Efectul n-a intrizat: cînd el a întrerupt brutal sursa de bucurii gotidlene și s-a instalat pe ecranele televiziunii, lumea a înțeles mesajul și și-a confecționat antene de Bulgaria.

Astăzi nu cred că ar mai încerca cineva să se atingă de divertisment. Protestele previzibile ale populației și concurența posturilor publice fac imposibil un nou act arbitrar. Dar tocmai consumul de divertisment – revin la reușita lui Berlusconi – ne spune că el înlesnește pătrunderea unor mesaje sau ideologii de care, în principiu, am decis să ne ferim. Tot mai frecvent, imagini ale trecutului apropiat se insinuează pe ecranele noastre: vizite de lucru, cu prezentarea gîrzi de onoare, care ni se arată ca și cînd ar fi informația zilei, nesfîrșitele ședințe ale guvernului, cu texte redundante, din care lipsește informația reală. Mergem spre un nou cult al personalității – dacă el nu există deja.

TVR, cu vechea structură de programe (cea din anii '60), cucerșește treptat expresiile, formele, limbajul lennos și neglijent gramatical cu care am fost obișnuiți de-a lungul anilor, de care TVR de altfel nu și-a propus să se dezavete nici un moment. Vechea gardă a TVR (autoconsiderată profesionistă, transmisă (poate și impune) noilor angajați proprii model). Și iată cum ciclul reproducerii ne asigură de continuitatea stilului într-un mod mai mult sau mai puțin ocult și pe care, prinși de problemele cotidianului și purtați pe aripile divertismentului, îl consumăm, de multe ori fără să ne dăm seama.

Aici experimentul lui Berlusconi mi se pare mai semnificativ; aici veleitățile lui manipulare mi se par mai active. Pentru că nu ne atrag atenția cu vehemență. Ele se strecoară o dată cu plăcerea mult rîvnită a divertismentului, sînt accesibile pe scara națională (TVR 1) și ne lășăm în voia lui, pasivi, ignoranți sau nepăsători.

Cultul personalității, cultul strămoșilor, cultul miturilor istorice, al perenității – veșniciei – pe aceste plajuri, cultul religiei ortodoxe, toate acestea pătrund zilnic în imaginarii colectivă fără să ne mai punem problema dacă între timp nu s-a mai schimbat ceva în mentalitatea contemporană – pe cînd noi, tot cu strămoșii virtuozii încalcați pe cai și îmbrăcați în zale, în localitatea Călugăreni sau în orice localitate în „zbor” spre „municipiu”...

Evenimentele recente ne arată cine dăruiește divertisment cu generozitate în Italia, cu ce scop sau cu ce rezultate. Cine asigură oferta de divertisment în România: cit, cînd, de ce? Cine, cînd a inițiat o discuție despre programele televiziunii sau ale radiodifuziunii (care poate transmite dezvoltat cîntecele cu texte-versuri albe precum: „Căci tot ce-i românesc nu pierie! Și nici nu va pieri!”).

Prinși în fluxul năvalnic al simpoziunilor și colocviilor, se evită tocmai acelea în care ar trebui să numim tot ce asigură continuitatea proletcultismului naționalist, kitsch-ului triumfător, profesionalismului semidoct din care se hrănește zilnic o țară întreagă.

Și ca să ne întoarcem de unde am plecat, acum, cînd campania electorală este practic deschisă, să luăm aminte că acolo unde politica eșuează, divertismentul o poate salva.

PARLAMENT

Parlamentul menține pedepsele agravante pentru ziariști

●Cu un an în urmă, deputații Opoziției reușeau să respingă (și aceasta a fost poate una dintre puținele ei victorii din legislatura actuală) proiectul de modificare a Codului Penal. Reprezentanții CDR au explicat atunci că, deși consideră importantă modificarea Codului Penal ceausist, nu pot accepta acele articole impuse de majoritari care stabilesc pedepse agravante pentru ziariști în cazul insultei, calomniei și ofensei aduse autorităților. În sesiunea trecută, Senatul a reluat dezbaterile proiectului și, în ciuda protestelor asociațiilor interne și internaționale de presă sau de apărare a drepturilor omului – care avertizau că respectivele prevederi constituie o periculoasă îngrijăre a libertății de exprimare și de informare –, a menținut pedepsele suplimentare ce ar urma să fie aplicate ziariștilor.

Joi 14 septembrie, după câteva ore de dezbateri în care Opoziția a încercat zadarnic să-și convingă adversarii să renunțe la pedepsele agravante pentru ziariști în cazul insultei, PDSR și aliații săi din Camera Deputaților și-au impus punctul de vedere (cu atît mai ușor cu cît din Opoziție nu au fost prezenți la vot decît 45 de deputați). Așadar, dacă simplul cetățean va fi pedepsit pentru insultă cu închisoare de la o lună la 1 an sau amendă, ziariștii în schimb vor sta după gratii pentru aceeași infracțiune de la 3 luni la 2 ani. Aceeași pedeapsă agravată este stabilită și pentru insulta proferată în adunări publice.

●Luni 18 septembrie, Camera Deputaților a adoptat și articolul 206, referitor la calomnie. Ca și în cazul insultei, deputații majorității au votat propunerea Comisiei ca pentru calomnia săvîrșită prin presă sau în adunări publice pedeapsa să fie majorată.

Astfel, potrivit acestui nou alineat, ziariștii pot fi condamnați pentru calomnie la închisoare de la 6 luni la 3 ani sau amendă.

Pentru aceeași infracțiune, dacă nu este săvîrșită prin presă, pedeapsa este închisoare de la 3 luni la 2 ani sau amendă. Grupul parlamentar PNȚCD a protestat de la tribună împotriva instituirii pedepselor majorate pentru ziariști, apreciînd că votarea articolelor respective constituie un pericol pentru democrație.

Declarația țărăniștilor a fost primită cu vociferări și risete de către majoritari.

●Moțiunea „Agricultura”, inițiată de CDR, a fost respinsă marți 12 septembrie la Camera Deputaților și miercuri 13 septembrie la Senat.

La Senat, premierul Văcăroiu a declarat răspicat că eroarea cea mai mare a Puterii post-decembriate în agricultură a fost desființarea CAP-urilor și i-a asigurat pe senatori că guvernul pe care cu onor îl conduce va restabili ordinea. „Trebuie găsite modalitățile de a dezvolta sistemul de asocieri, pentru că avem într-adevăr 5,5 milioane de proprietari – și nu uitați că aceștia erau proprietari și înainte de 1989, pentru că era proprietate obștească în cadrul Cooperăției, deci era proprietate privată, și nu trebuie să uitați aceste lucruri. Noi am forțat nota și am ajuns în această situație. Acum revin 2 ha pe familie. Această gospodărie individuală nu poate asigura nici consumul ei. Vreau să rețineți acest lucru”.

Desființarea CAP-urilor a fost deplinsă și de Vasile Văcaru.

Oricum, și la Cameră și la Senat, mașina de vot a coaliției majoritare a funcționat fără fisură. Socialiștii lui Tudor Măbura (unul singur prezent la Cameră și doi la Senat) au votat, ce-i drept, în favoarea moțiunii, dar votul lor nu avea cum să schimbe echilibrul de forțe.

●Comisia de cultură a Camerei Deputaților a respins miercuri 13 septembrie, cu 8 voturi pentru și 4 abțineri (PDSR), Ordonanța de rectificare a bugetului pe anul în curs. Prin această Ordonanță, Guvernul a redus bugetul alocat culturii (ca, de altfel, și pe cele ale Sănătății, Apărării și Internelor) cu peste 12 miliarde lei. Votul Comisiei reprezintă doar un aviz negativ propus plenului Camerei, acesta urmînd să decidă adoptarea sau respingerea Ordonanței.

În aceeași zi, Comisia de cultură a luat în discuție și comunicatul prin care CNA solicită Televiziunii opinia emisiunilor BBC. Cum unii deputați au considerat ilegală hotărîrea, s-a decis ca la proxima ședință a Comisiei să fie invitată și conducerea instituției în cauză.

Ordonanța de rectificare a bugetului a primit aviz negativ și din partea Comisiei de apărare a Camerei, care a fost de acord numai cu reducerea sumei alocate SPP.

RALUCA STROE-BRUMARIU

1995

20-26 septembrie

un radio actual

În fiecare zi, de luni pînă vineri, puteți audia la Radio Total, între orele 22.00-24.00.

TALK-SHOW-uri
LIVE

FM 94,2 MHz

RADIO

TOTAL

Telefon: 837 37 890, 837 36 45

Luni: Rîzboi și pace – Mihai Tatuleci
Marți: Căuce de pază – Cornel Nistorescu
Miercuri: Punct și virgulă – Carmen Bendovsk
Joi: Fiți întreprinzători – Teme economice
Vineri: Taxid de noapte – N.C. Munteanu

ILIE ȘERBĂNESCU

Tensiuni noi în blocajul financiar

Guvernul a anunțat că la o primă rundă de conciliere între creditori și debitori - pe care o consideră a un preabil al operațiunii propriu-zise de deblocare financiară - au fost luate în discuție datoriile și creanțele unui număr de circa 40 de întreprinderi de stat din cele 140 afilate în supravegherea financiară a executivului. Concilierea s-a soldat cu iertarea unor datorii către stat, bănci sau furnizori de aproximativ 270 miliarde lei. Iar o sumă dublă va face obiectul unor reevalonări la plată.

Au fost discutate datorii și creanțe de aproape 1.300 miliarde lei, în timp ce, din cele mai recente estimări ale Băncii Naționale, reiese că blocajul financiar a ajuns la circa 16.000-17.000 miliarde lei.

Officialitățile de la București, care în general caută să-i minimizeze cuantumul și consecințele, insistă că s-ar înregistra de fapt o scădere relativă a blocajului financiar: de la 35% în 1992 la 18% în prezent, ca procent în PIB. Deși, față de 15-16% în 1994, nivelul de 18% din 1995 ar însemna o nouă creștere - nu întâmplătoare, în condițiile „redresării industriale” de care tot vorbește guvernul și care constă, potrivit statisticilor oficiale, în sporirea producției industriale cu 10% de la începutul anului.

Realitatea este însă mult mai complexă decât o arată cifrele. Blocajul financiar reprezintă o încurcătură de plăți în lanț între întreprinderile de stat - supercolecționare în industrie -, încurcături având ca nucleu producția pe stoc (fără desfășurare) din industriile neviabile. El este de fapt instrumentul de subvenționare camuflată a industriilor generatoare de pierderi (a căror întreținere nu apare transparent în bugetul de stat).

Blocajul financiar este o încurcătură de plăți lăsată deliberat să se producă prin acceptarea de datorii nerestituite între întreprinderile de stat. Concret: întreprinderilor de stat li se permite să contracteze datorii - fie că este vorba de aprovizionări fără plată de la alte întreprinderi de stat, fie de împrumuturi de la bănci de stat -, deși se știe că nu vor exista resurse pentru restituirea acestor datorii. Nu este vorba de întârzieri sau restanțe la plată, ci de plăți fără șanse de a fi făcute vreodată.

Costul întregii operațiuni, adică al datoriilor contractate și neachitate - aici, evident, cineva trebuie să plătească! -, este trecut în seama populației prin prețurile pe care întreprinderile neviabile, pe de o parte, și mai ales regiile autonome furnizoare de combustibili și electricitate, pe de altă parte, le impun și în care îngrămădesc, spre compensare, atât carentele din activitatea proprie, cât și contravaloarea creanțelor lor fără șanse de a fi recuperate vreodată.

Consecințele politice de rigoare monetară și bugetară

Chiar dacă s-a produs o scădere a cuantumul blocajului financiar ca procent în PIB, tensiunile interne ale acestuia au crescut. Faptul apare explicabil în condițiile prelungitei politici de rigoare bugetară și monetară, convenită cu FMI și prin care s-a și obținut relativă stabilizare macroeconomică. Li-

mitarea deficitului bugetar, constrângerea în finanțarea inflaționistă a acestuia, zgrocirea emisiunilor monetare, introducerea și apoi menținerea dobânzilor înalte pentru jugularea inflației și păstrarea unei minime încredere în leu au micșorat treptat spațiul de manevră al autorităților în gestionarea blocajului financiar, îndeosebi împiedicându-le să intervină prin injecții monetare sau bugetare în sistem, pentru fluidizarea în momentele acute de gîtuire. Dar, mai ales, întreprinderile însele s-au văzut mereu mai îngrădite în mișcările în planul creditului comercial și bancar pentru împingerea către o scadență indefinită a obligațiilor lor de plată. În jurul multor întreprinderi, lanțul financiar s-a strâns. Nu întâmplător s-au înmulțit refuzurile de livrare fără plată în avans între întreprinderi, ca și comăturile în neachitarea obligațiilor de plată din spore furnizori înspre bugetul de stat și bugetul asigurărilor sociale. Aceste bugete au devenit serios amenințate de neincasările de la agenții economici de stat. Afectată de neincasări de la clienți de circa 1.200 miliarde lei, RENEL nu poate face plăți de aproximativ 1.000 miliarde lei către furnizorii ei de combustibili, ceea ce pune în pericol asigurarea logisticii pentru iarnă.

Împotriva acestei situații, singurele măsuri preconizate de guvern sînt cele cuprinse într-o ordonanță adoptată încă de la începutul anului, dar neaplicată practic nici acum. Aceste măsuri sînt: iertarea unor debitori de anumite datorii către stat; reevalonarea unor datorii către bănci; introducerea unor instrumente de credit mai angajante (în prima fază în cazul întreprinderilor aflate în supravegherea financiară a guvernului); creditarea din surse bugetare a unor datornici de importanță economică vitală (în principiu, în schimbul prezentării unor programe de restructurare). După cum se observă, sînt măsuri ce vizează o depășire a gîturilor actuale în blocajul financiar, adică atacă un efect și nu cauzele profunde ale acestuia. Restructurarea propriu-zisă a industriei - măcar prin minime asanări în rîndurile industriilor neviabile - este amînată, încercîndu-se a se cîștiga timp, în perspectivă electorală. Actuala guvernare - care de la venirea sa, în 1992, a chîtat să evite tocmai restructurarea - n-o va întreprinde, desigur, acum, în preajma alegerilor locale și generale de anul viitor, chiar dacă s-ar fi convins că la restructurare nu există alternativă. Se va prevala însă de faptul că, în context electoral, niciieri în lume echipa la putere nu întreprinde restructurări industriale, avînd în vedere problemele sociale pe care acestea le creează.

PROTEST

În potida asigurărilor date conducerii Institutului de Matematică de președintele Ion Iliescu, prin intermediul președintelui Academiei Române, acad. V.N. Constantinescu, și a asigurărilor date de Guvernul României, prin directorul general al Administrației Patrimoniului Protocolului de Stat, N. Hîdegiu, ca Institutul de Matematică nu va fi nevoit să părăsească spațiul (și așa insuficient) din clădirea (clădire ce se construiește inițial pentru Institutul de Matematică) din Calea Griviței nr. 21, Ministerul de Interne, printr-o somație din 1 septembrie 1995, cere Institutului să se mute în termen de 30 de zile! Mai mult, această somație a fost adusă de colonelul Roșca de la SRI (!), care, în urma discuțiilor cu conducerea Institutului, insistă asupra mutării din clădire, urmînd ca această clădire să fie ocupată de SRI. Deja,

VARUJAN VOSGANIAN, deputat

Economia de piață nu e o scuză, ci un scop

Domnule prim-ministru,

(...) Eu vă întreb: acesta este conceptul dvs. despre normalitate? În care ministrul de Finanțe obține cu două-trei săptămîni înainte de sfîrșitul recoltatului banii necesari? Trebuie să definim, deci, în primul rînd, conceptul de normalitate!

În al doilea rînd, vreau să mulțumesc presei pentru serviciul făcut opiniei publice în ce privește reflectarea acestei probleme și să deplîng din nou rolul obediinței la Televiziuni.

În al treilea rînd, iarăși ca o reflecție înainte de analiză, mă surprinde absența domnului Ion Iliescu, președintele României, de la această dezbatere. Art. 86 și 87 din Constituție permiteau implicarea instituției prezidențiale și domnului Ion Iliescu nu trebuie să uite că accesul la președinție i-a fost, în primul rînd, înlesnit de voturile țărănimii române. (...)

Domnule prim-ministru, nu vă încearcă nici o emoție la gîndul că sînteți atît de departe de strategia pe care v-ați propus-o? Chiar faptul că titlurile de proprietate trebuiau date pînă în 1995, că trebuia înlesnită concentrarea pămîntului, că trebuia reglementată situația juridică, că trebuia dereglementată și demonopolizată agricultura și că lucrurile acestea nu s-au făcut, nu vă stîrnoște nici un licăr de emoție? (...)

Neexistînd mecanisme de piață, Guvernul este răspunzător pentru politica agrară. Cei care spun că avem economie de piață și Guvernul are sarcini reduse înseamnă că dau dovadă de ipocrizie politică: împiedică dezvoltarea economiei de piață și o folosesc numai atunci cînd trebuie să fie o scuză! Economia de piață nu este o scuză, ci este un scop al politicii naționale!

Ați spus că țărănul român obține 20% rentabilitate. Cred că avem concepții diferite despre condițiile de subsistență ale unui țărăn: dacă obține 3.000 kg/ha, înseamnă 720.000 lei, din care 20% înseamnă cca 150.000 lei. Deci un țărăn, ca să trăiască, cu soția și copiii, are nevoie de minimum 50 ha de pămînt! Dvs. ați pus această cifră fără să vă gîndiți la ofensa pe care o adresați țărănimii române: care țărăn român are 50 ha de pămînt, ca să poată să trăiască?

Noi avem grădinari, nu avem fermieri. Dvs. ați vorbit despre o producție de 7 milioane de tone ca despre o stare de normalitate! Vă recomand, domnule prim-ministru, să vă conecțiați toți consilierii pentru probleme de agricultură, pentru că în România, la 3.000 kg/ha, sîntem la jumătate din productivitatea mondială. Producția normală pe suprafața existentă este de 15 milioane tone de grâu! Și, avînd în vedere că suprafața folosită în România este sub 40%, în timp

ce în țările industrial-agrare este dublă, iar în țările industrializate este de peste 58%, România, într-o stare de normalitate, ar trebui să aibă 20 milioane tone de grâu și 50 milioane tone de cereale! Așa spun toate analizele Băncii Mondiale și ale Organizației Națiunilor Unite pentru Alimentație! Ce ne-am face, domnule prim-ministru, cu mecanismul economic pe care îl avem, la 20 milioane tone de grâu?

Agricultura începe să intre în normalitate, pentru că Dumnezeu începe din nou să țină cu noi! Dar agricultura este încorsetată într-un sistem economic rigid, cu blocaj la fabricile de nutrețuri combinate, cu prețuri mari în industria chimică, cu o industrie alimentară care nu funcționează, cu Romcereorul care nu are bani, cu o neînțelegere a problemelor țărănimii române! Starea de relativă normalitate a agriculturii arată starea de criză în care se află economia națională. A trebuit să vină natura să ne arate ceea ce noi ne încăpăținăm să nu înțelegem!

În ceea ce privește licențele - un aspect extrem de grav, domnule prim-ministru: puteți explica logica potrivit căreia avem restricții la importul de grâu și licențe la export? Dacă avem restricții la import, înseamnă că avem ce vinde. Lăsați să se vîndă! Licențe la export se pun acolo unde nu e bine să vîndem, dar dvs. folosiți restricții la import și licențe la export pentru a degrada substanța poroului român, pentru a continua un regim fanariot și a crea o clientelă politică!

Dvs. știți mai bine ca mine că în cîteva luni vine grîul din emisfera australă: Argentina, Australia și alții. Deja se cunoaște - și e foarte grav că se cunoaște! - că România are mai mult grâu decît are nevoie. Va fi mai greu să găsim clienți. În maximum trei luni trebuie să vîndem grîul. Cum o să-l vîndem în aceste condiții? Se dau licențe unora care vor să vîndă milioane, dar nu o să le vîndă? Nu există pedeapsă pentru ei! De ce nu lăsați liberalizat acest produs? De ce trebuie să existe obstacole, pentru ca unele partide și unii oameni să devină rentieri ai statului român?

Nimeni nu este proprietarul acestei țări! Singurii care au dreptul acesta moral sînt cei care au trăit și au murit pentru binele României și și-au amestecat trupul cu pămîntul românesc! Cei care trăim astăzi deasupra pămîntului nu avem decît un singur drept: să alujim această țară! Nimeni, nici un partid, nici un om, nu are dreptul să se comporte cu această țară ca și cum ar fi proprietarul ei! (...)

Fragment din discursul rostit în ședința Camerei Deputaților din 12 sept., cu ocazia dezbaterii „moțiunii grîului”

SRI-ul ocupă două camere la parterul imobilului și a instalat, prin colonelul SRI-ului Ionescu Gabriel, post telefonic.

Consiliul Științific al Institutului de Matematică al Academiei Române protestează energic față de această situație inadmisibilă, provenită dintr-o hotărîre arbitrară, bazată pe o veche lege comunistă, care lovește grav nu numai matematica, dar și știința românească în general și aduce grave prejudicii imaginii României în lume.

Director: dr. G. Gussi; director adjunct: dr. V. Brînzănescu; secretar științific: dr. S. Basarab; dr. L. Bădescu; dr. G. Bucur; dr. J. Coandă; dr. M. Coltoiu; dr. A. Gheondea; dr. R. Gologan; dr. T. Morozan; dr. S. Papadima; dr. N. Popa; dr. D. Popescu; dr. E. Soos; dr. L. Stoica; dr. I. Suliciu; dr. D. Timotin; dr. C. Varsan

MARTI 12 SEPTEMBRIE

• Primirea României în NATO depinde de rapiditatea reformelor

Karsten Voigt, președintele Adunării Atlantice de Nord, sosit într-o vizită de trei zile în România, a declarat că primirea țării noastre în NATO depinde de modul cum sînt îndeplinite condițiile de aderare puse de alianță, precum și de rapiditatea reformelor și de stadiul democratizării. El a adăugat că extinderea NATO nu va fi împiedicată de obiecțiile Rusiei.

• **Snegur se declară dispus să acorde Transnistriei autonomie**
Președintele Moldovei, Mircea Snegur, a declarat că este gata să acorde Transnistriei statutul de republică autonomă în componența Moldovei. Snegur a calificat cererea lui Igor Smirnov de recunoaștere a Republicii Transnistrene drept provocatoare, dar a subliniat că Moldova este decisă să rezolve pașnic conflictul cu Transnistria.

MIERCURI 13 SEPTEMBRIE

• Procedura de eliberare a vizelor pentru Austria se va ameliora

Ministrul de Externe, Teodor Meleșcanu, i-a cerut omologului său austriac să găsească soluții pentru accelerarea procedurii de acordare a vizelor pentru cetățenii români - a anunțat Mircea Geoană. Șeful diplomației austriece a răspuns că situația de la consulatul austriac din București se datorează unor dificultăți bugetare ale MAE de la Viena, dar că s-a aprobat suplimentarea personalului consular din România pentru dublarea capacității de acordare a vizelor.

JOI 14 SEPTEMBRIE

• Președintele Iliescu și-a prezentat inițiativa de reconciliere româno-ungară

Ion Iliescu s-a întâlnit la Cotroceni cu liderii partidelor parlamentare pentru a dezbate inițiativa prezidențială de reconciliere româno-maghiară. Gheorghe Funar, C.V. Tudor și Ilie Verșet nu au participat la întâlnire. Președintele a prezentat un proiect de declarație care exprimă voința politică a părților de a depăși actuala stare de încordare în relațiile bilaterale, un proiect de tratat de bună vecinătate și un cod de conduită în legătură cu abordarea problemei minorităților. Markó Béla a declarat că unele documente ar trebui înlocuite cu acte cu valoare juridică, iar Horia Rusu a apreciat că o reconciliere reală se poate realiza doar prin semnarea tratatului de bază româno-ungar.

• Karsten Voigt apreciază inițiativa de reconciliere cu Ungaria

După înțelegerea cu Ion Iliescu, Karsten Voigt a declarat că inițiativa președintelui român referitoare la reconcilierea cu Ungaria este apreciată, chiar dacă în țară ea poate fi controversată.

VINERI 15 SEPTEMBRIE

• C.V. Tudor cere destituirea lui Măgureanu

Corneliu Vadim Tudor a anunțat că va cere președintelui Iliescu destituirea lui Virgil Măgureanu din funcția de director al SRI. Liderul PRM i-a acuzat pe Măgureanu de dezinteligere a SRI și de instituire a poliției politice. Vadim Tudor a protestat și față de publicarea volumului V din Cartea albă a Securității, afirmând că Virgil Măgureanu și nu dreptul să facă publică viața personală a scriitorilor români și să decidă ce poate fi cunoscut din relațiile acestora cu fosta Securitate.

SÎMBĂȚĂ 16 SEPTEMBRIE

• C.V. Tudor va candida la președinție

Consiliul Național al PRM l-a desemnat pe Corneliu Vadim Tudor drept candidat al acestui partid la alegerile prezidențiale din 1996, decizie acceptată de liderul PRM. Acesta s-a angajat să combată „conspirația oculta mondială care urmărește să transforme România într-o colonie”.

LUNI 18 SEPTEMBRIE

• A început judecarea cazului Frumușanu-Crăiniceanu

La 4 ani de la mineriada din septembrie 1991, Tribunalul Militar Teritorial a început procesul intentat ofițerilor SPP Vasile Dorel Gabor și Marian Constantin. Dorel Gabor este acuzat de uciderea lui Andrei Frumușanu și a Auricăi Crăiniceanu pe 25 septembrie 1991 în Piața Victoriei.

• „SRI se folosește de documente Securității după bunul plac”
Constantin Ticu Dumitrescu a contestat veridicitatea documentelor publicate în Cartea albă a Securității. El a afirmat că documentele au fost selectate de SRI în așa fel încît să fie prezentate doar banalități și numai sferturi de adevăr.

• **Se va institui o comisie pentru recuperarea tezaurului**
Parlamentul va institui o comisie specială pentru recuperarea tezaurului României și a documentelor istorice aflate în afara granițelor, ca urmare a propunerii făcute de deputatul PD Alexandru Săosu. Inițiativa este susținută de semnăturile a 60 de deputați și 30 de senatori ai PNȚCD, PD, PL '93, PSDR și PUNR.

ULTIMA ORĂ

O delegație condusă de Eric D. Newsom, prim adjunct al asistentului Secretarului de Stat al SUA, Biroul pentru probleme politico-militare, va vizita România în perioada 19-21 septembrie a.c.

Rubrică realizată de RALUCA STROE-BRUMARIU

Introducerea unei cereri la Comisia Europeană a Drepturilor Omului

Au apărut recent, într-o publicație de mare tiraj, câteva instrucțiuni privind modul în care cineva se poate adresa Comisiei Europene a Drepturilor Omului. Textul la care ne referim conține însă câteva confuzii grave, de natură să compromită din start orice inițiativă. Ne facem așadar datoria de a publica, la rîndul nostru, în limitele spațiului de care dispunem, procedurile care trebuie urmate de cineva care se consideră nedreptățit de autoritățile statului al cărui cetățean este. După cum se va vedea, nimeni nu poate compărea direct în fața Curții Europene a Drepturilor Omului, ci numai prin intermediul unui alt organism: Comisia Europeană a Drepturilor Omului. Vom reveni cu precizări suplimentare dacă cititorii ne vor cere acest lucru.

Circumstanțele în care Comisia poate examina o cerere

1. Înainte de a adresa o cerere la Comisie, persoana/persoanele sau organizația neguvernamentală care reclamă o violare a drepturilor lor trebuie să fi încercat să obțină reparații în statul respectiv, folosind toate căile de recurs potrivite.

În multe cazuri, cel care formulează cererea va trebui să-și aducă plîngerea în fața celei mai înalte jurisdicții naționale competente respectivelor termene și regulile de procedură ale acestei jurisdicții. Dacă, de exemplu, un recurs în ultimă instanță a celei mai înalte jurisdicții a fost respins datorită întârzierii sau pentru că n-a fost urmată procedura corectă, Comisia nu va putea, în principiu, examina problema. Cu toate acestea, numai recursurile interne obișnuite trebuie să fie exercitate; nu este necesar să se urmeze căile de recurs extraordinar, precum cererea de grațiere etc.

2. Dacă, după epuizarea tuturor căilor de recurs interne, persoana/persoanele sau organizația neguvernamentală în discuție n-au obținut reparații nedreptățite, se pot adresa Comisiei în termen de șase luni. Termenul de șase luni se stabilește începînd de la data deciziei definitive a tribunalului sau a autorității care a decis în ultimă instanță. Comisia nu va putea examina cererile decît dacă informațiile privitoare la ea i-au fost aduse la cunoștință (cel puțin sub formă de rezumat) înainte expirării termenului de șase luni.

3. Condițiile indicate în acest capitol și în capitolul precedent sînt enunțate în articolele 26 și 27 ale Convenției, care se recomandă a fi citite cu atenție. Secretarul Comisiei poate, în cazuri excepționale, să dea informații asupra modului în care aceste condiții au fost interpretate de Comisie.

Cum se introduce o cerere

1. Dacă persoana/persoanele sau organizația în cauză estimează că acole condiții de fond și procedura indicate în capitolele precedente sînt îndeplinite, trebuie mai întîi să remită o scrisoare Secretarului Comisiei:

2. Scrisoarea trebuie să conțină:
- o scurtă expunere a cauzei;
- indicarea drepturilor și/sau libertăților care, în opinia petiționarului, au fost violate;
- lista căilor de recurs care au fost folosite în statul în cauză;

- lista deciziilor oficiale privitoare la cauza respectivă, data fiecărei decizii, indicarea tribunalului sau autorității care a luat-o și citeva precizări asupra deciziei înseși.

O copie a originalului acestor decizii trebuie anexată la scrisoare.

3. Secretarul Comisiei răspunde în toate cazurile la scrisorile, eventual cerînd informații, documente sau explicații complementare la subiectul plîngerii. Dacă se vedește cu ușurință că există un obstacol evident la acceptabilitatea cererii, petiționarul va fi de îndată prevenit.

4. În răspunsul său, Secretarul poate indica modul în care Comisia a interpretat Convenția în cazuri anterioare similare. În schimb, Secre-

tarul nu poate da consultații referitoare la subiectul legii și practicilor statului împotriva căruia este îndreptată plîngerea.

5. Dacă reiese din această corespondență cu Secretarul Comisiei că plîngerea poate fi înregistrată ca o cerere formală, Secretariatul adresează petiționarului formularul necesar pentru prezentarea cererii.

6. Din momentul în care petiționarul a completat corect formularul și l-a retrimis Secretarului, problema este adusă în atenția Comisiei.

7. În toate situațiile, Secretatul Comisiei va ține pe petiționar la curent cu derularea procedurii de examinare a cererii în sine.

Este important să se reamintească că procedura înaintea Comisiei nu este publică și că în stadiul inițial ea se efectuează în scris. Este, așadar, inutil ca petiționarul să se prezinte personal la sediul Comisiei de la Strasbourg.

8. Petiționarul pot fi reprezentați de un avocat (dar introducerea unei cereri nu este supusă acestei condiții). Cînd procedura a atins un stadiu mai avansat, petiționarul poate avea dreptul la asistență juridică gratuită dacă nu are mijloacele de a plăti onorariile unui avocat. Oricum, asistența juridică nu poate fi acordată în momentul introducerii cererii.

Ce se întîmplă cu cererea după acceptarea ei

1. După ce a primit o cerere înregistrată, Comisia începe prin a examina dacă s-au îndeplinit condițiile pentru a fi acceptată. O cerere nu va fi declarată acceptată decît dacă toate condițiile indicate mai sus au fost îndeplinite (de exemplu, dacă petiția privește o problemă care intră în cîmpul de aplicare al Convenției, dacă toate căile de recurs interne au fost epuizate, dacă termenul de șase luni de la hotărîrea judecătorească definitivă a instanțelor interne a fost respectat și dacă cererea nu este în mod vădit neîntemeiată). În cazurile de afaceri susceptibile de a intra în cîmpul de aplicare al Convenției, Comisia va decide în privința acceptării cererii după ce a primit obiecțiile scrise ale ambelor părți. În anumite cazuri, Comisia poate cere părților să participe la o audiență care să le permită să-și prezinte oral și în contradictoriu argumentele.

2. Hotărîrea Comisiei asupra acceptării unei cereri este definitivă. Dacă Comisia respinge cererea, hotărîrea este fără apel. Dacă Comisia declară neacceptabilă o cerere din cauza neepuizării căilor de recurs interne, ea totuși poate avea în vedere acceptarea unei cereri pe aceeași temă dacă petiționarul, epuizînd între timp toate căile interne de recurs, nu a obținut reabilitarea drepturilor sale. De asemenea, dacă o cerere aduce elemente noi în aceeași cauză, poate fi reconsiderată de Comisie. Și într-un caz și în altul, Comisia va considera cererile ca fiind noi și le va supune din nou întregii proceduri.

3. În cazul în care o cerere este acceptată, Comisia este datorată:

- să examineze faptele cauzei respective și argumentele părților (reclamantul și statul împotriva căruia este îndreptată cererea);
- să se pună la dispoziția părților pentru a se găsi o reglementare amiabilă a diferendului.

Pe parcursul examinării cauzei, Comisia poate face apel la martori și la experți, poate realiza anchete la fața locului sau poate cere părților să participe la o audiere în care să-și prezinte oral argumentele, în cazul în care acest lucru nu a fost realizat în stadiul inițial al procedurii.

4. Dacă se constată o reglementare amiabilă a diferendului cu acordul Comisiei, aceasta va redacta un scurt raport și va închide procedura.

Adresa Secretarului Comisiei:
Monsieur le Secrétaire
de la Commission européenne
des Droits de l'Homme
Conseil de l'Europe
67075 STRASBOURG
CEDEX France
telefon: (33) 88 41 20 18
telefax: (33) 88 41 27 92

H.-R. PATAPIEVICI

Disputa colectivistă

Valorile societății închise nu pot fi remedii ale societății deschise

Secolul XIX

Din motive care sînt foarte semnificative pentru cursul politic sordid al istoriei recente (războaie totale, comunism, nazism, două Europe etc.), secolul al XIX-lea a fost detestat de aproape toți intelectualii importanți ai secolului nostru. Combătut și ridiculizat pentru ideile lui, care au fost prezentate ca fiind mediocre și plate (deși nu erau), secolul XIX a fost cu dispreț identificat, din punct de vedere politic, cu triumful ideilor liberale, pe care într-adevăr le-a intrupat, în grade diferite, aproape peste tot în Europa. Formula acelui liberalism era extrem de simplă: (1) respectul absolut față de proprietatea privată; (2) respectul absolut față de libera inițiativă; (3) respectul față de libera expresie, care a dus la înflorirea practic nelimitată a presei; (4) respectul față de noțiunea de cetățean, exprimată prin scrupulul față de constituționalitate, care a condus la ideea statului de drept; (5) în fine, laicizarea vieții sociale și cultul pentru valorile vieții private. Secolul XIX este secolul în care monarhiile au devenit constituționale, în care votul se universalizează, în care libertatea presei cunoaște primele abuzuri (pentru că devenise aproape nelimitată), în care respectul față de individ, sub numele de *individualism*, se transformă într-o forță socială apreciabilă, este secolul în care lumen descoperă, uimă, posibilitatea prosperității economice pentru toate categoriile sociale, secolul în care economiile liberale furnizează pieței un număr incredibil de mare de bunuri de consum, pe care, deja, moralității puritani le judecă sever (din pură ipocrizie). Această formulă de societate, care va fi ridiculizată și vituperată de aproape toți marii artiști ai secolului al XIX-lea, va fi formula prin care Rusia unor liberali, precum Stolpin, va cunoaște boom-ul economic de la începutul secolului XX, căruia îi va pune capăt definitiv lovitura de stat bolșevică din Octombrie 1917. Tot formula societății liberale este cea care va permite Principatul să obțină și să impună actul Independenței, să se afirme internațional ca un Regat angajat într-o modernizare rapidă (admirată de vecini), să se manifeste internațional ca un arbitru puternic (deși echivoc) în conflictul balcanic și a făcut posibilă, cinci ani după pacea de la București, realizarea Marii Uniri. Aceasta a fost imediat urmată de chemarea la viață politică activă a țărănilor, prin acordarea votului universal. Și, întocmai cum importanța partidului liberal englez a scăzut lent dar ireversibil după acordarea votului universal, formula societății liberale, care pentru români a avut efecte sociale și naționale atât de extraordinare, va intra și la noi, imediat după abandonarea votului censitar, într-un declin de prestigiu care va culmina în anul '30 cu acceptarea ideilor de conducere autoritară și de colectivism economic și va sfîrși apoi sub cizmele ocupației sovietice, care va instaura durabil în România idealurile colectiviste și antiliberale.

Seduția colectivistă

Punctul de vedere pe care îl voi susține aici este că la rădăcina respingerii ideii de societate liberală se află atașamentul față de colectivism. Prin colectivism înțeleg trei lucruri. Din punct de vedere economic, colectivismul pretinde înlocuirea proprietății private prin proprietatea colectivă a instrumentelor de producție. Din punct de vedere politic, colectivismul se opune sistemului reprezentării parlamentare, tipic democrațiilor liberale, promovind în schimb ideea corpului politic „organic”, bazat pe „prezența” socială a comunităților „naturale” (sat, breaslă, corporație, clasă, rasă etc.). Din punct de vedere juridic, colectivismul statuază preeminența colectivității asupra individului, „drepturile omului” neputînd fi altceva, pentru colectivități, decît drepturile omului încadrat și colectivizat (pentru aceștia, noțiunea de natură umană incondiționată și eternă este lipsită de sens).

În Europa Centrală, progresele ideii colectiviste devin semnificative abia după crahul spectaculos al bursei de mărfuri din Viena (9 mai 1873). Pentru România, unde aceste idei nu au jucat nici un rol public în vremea Vechiului Regat, piatra de hotar între liberalism și colectivism l-a jucat votul universal, care a modificat radical structura politică bipolară, tipică parlamentarismului antebelic (orientarea votului după figura liderului carismatic, care conduce direct masele de votanți, este poate trăsătura cea mai frapantă). Deși succesul Marii Uniri a fost în esență un triumf al politicii liberale, iar poziția României de putere cheie a Balcanilor (un exemplu: în 1912, generalul turc Torgud-Sefchet vine la București cu cereri de livrări de arme și de sprijin politic pentru Turcia - în războiul balcanic) a putut fi asigurată numai de succesele ei capitaliste, colectivității de la noi au susținut împotriva oricărei rațiuni că societatea românească liberă a fost un eșec, că a fost un atentat la specificul național și că singura formă de economie autentic românească a fost în trecut și trebuie să rămîna pe viitor economia devălmașă a comunităților sătești închise.

Oaia neagră: individualismul

Este unul din multele paradoxuri ale acestei poziții faptul că, fără societatea de tip liberal, atât votul universal, cît și, în general, însăși existența unei elite colectiviste, ar fi fost de neconceput (fapt semnalat în mai multe rînduri, cu ironie, de Alexandru George). Este greu de imaginat influența publică nestingerită de care s-a bucurat de pildă Nae Ionescu altundeva decît într-o societate liberă. Carierele publice sau universitare ale acestor detractori ai ideii de societate deschisă au fost făcute posibile de meritorietatea care, la noi, a apărut tocmai datorită respectului individualității, care este o premisă a funcționării oricărei societăți liberale. Or, oamenii inteligenți, cu o enormă putere de opi-

nie în anii '30, precum Nae Ionescu, susțineau că răul societății românești nu era altul decît *individualismul*, văzut nu ca o categorie universală (așa cum, bunăoară, era interpretată individualitatea în filosofia scolastică), ci ca o deviere protestantă de la tipul omului natural (ortodox, firește). Colectivității noastre argumentau că individualismul e rău, întrucît acțiunile strict individuale sînt dezordonate, haotice, egoiste. În plus, individualismul îl rupe pe individ de matricea sa etnică și religioasă profundă, aruncîndu-l în agitația sterilă a unei vieți sociale mecanice, lipsită de valoare, stil și organicitate. Parlamentarismul, care este individualismul politic prin excelență, era privit ca o

lungă vorbărie sterilă, în care înflorisc numai corupția și viciile facondei, iar statul liberal aferent nu era decît o înstrăinare vinovată de vocația noastră profundă, care, în viziunea colectivităților orientate etnocentric, nu putea fi decît țărănească. Remediu? Orice formă de autoritarism, corporatist sau totalitar, capabil să promoveze ideile care gînditorului colectivizat respectiv i se păreau juste și valoroase. Economia capitalistă, care nu este decît individualism plus piață liberă, era un import occidental, care, firește, nu se lega organic de legea pămîntului”. În schimb erau propuse alternative care, nici una, nu putea înlocui meritul de a fi autohtonă: corporatism, naționalizare, planificare centralizată etc. În fine, pentru că forma socială a individualismului este libertatea de expresie, acești critici ai societăților liberale erau cu toții de acord că libertatea presei trebuie limitată numai la acele idei cu care colectivității se întîmplă să fie de acord.

Toți contradictorii liberalismului și-au făcut un titlu de glorie din naționalism, și anume din unul trăit ca o experiență sacră. Ei opun „derelecțiunii” individualismului comunismul etnic și religios. Hegel citează în a 3-a secțiune a *Esteticii* una din definițiile pe care Goethe le dădea sacralului: „ceea ce ține unite multe suflete”. Aceasta este, în fond, sursa și energia marii nostalgii colectiviste: *spiritul comunității intime*, pe care, inevitabil, societatea modernă l-a pierdut. Și tot aceasta este sursa marii impoziții colectiviste. Și anume, ei pot invoca *spiritul comunitar împotriva societăților liberale* numai practicînd abuzul de a identifica *spiritul comunitar* cu *masificarea*. Căci există în lucruri o logică cărăia nu îi poate scăpa nici o reverie, oricît de bine intenționată ar părea că este (în general, nu este deloc clar dacă reveria colectivistă, contrafactuală prin excelență, poate face vreodată bine).

Argumentul contracolectivist se desfășoară după cum urmează. Tipic pentru lumea modernă este marelui număr. Sacrul, spre pildă, este formula de agregare a societăților restrînsă și, întotdeauna, închise (orice societate tradițională are ca factor coeziv comunizarea sacrălității). O societate a marelui număr poate fi agregată durabil numai admițînd formula echilibrului dinamic, obținut prin punerea la lucru a mecanismelor *ordinii spontan* („mînă invizibilă”, la Adam Smith, „cunoaștere dispersată”, la F.A. Hayek). Ordinea spontană are proprietatea că nu poate fi comandată sau manipulată și, de aceea, caracterizează modul de funcționare a societăților deschise. O societate a marelui număr poate fi agregată prin valorile proprii societăților închise, care sînt tipice unui număr mic de membri, numai practicînd comunizarea prin violență, adică masificarea. Astfel, datorită logicii marelui număr, soluția colectivistă, care constă în mod esențial din invocarea *valorilor comunității închise în definiția funcțională a societății deschise*, conduce cu necesitate la colectivizarea forțată a valorilor comunitare, adică la masificare.

Cred, din aceste motive, că individualismul nu este o valoare regională a protestantismului, cum au susținut colectivități interbelice (cei de zeu o mai pot face, datorită dezarmantei lor inculturii), ci o categorie esențială de funcționare a oricărei societăți moderne (adică deschise). Mai cred că presupuziția cardinală a oricărui colectivism este convingerea că o societate a marelui număr (care, cum am văzut, nu poate fi nemasificată decît dacă e deschisă) poate fi „mai bine” condusă prin valorile care organizează societățile cu un număr restrîns de membri. În ce mă privește, eu cred că o societate a marelui număr nu poate fi făcută să funcționeze ca una a micului număr decît prin violență. Cum violența îmi displice structural, sînt convins că orice colectivism este deopotrivă prost (pentru că e bazat pe o fraudă epistemologică), *mizerabil* (pentru că nu poate genera decît sărăcie: morală și materială) și *demagogic* (pentru că face un jomic apel populist la incultura nostalgicilor).

* Un om care are o bună experiență a țărănității, Horia Bernea, îmi spune că economia capitalistă nu este în fond altceva decît universalizarea schimburilor dintre gospodăriile țărănești.

** Spre pildă, prin valorile seriei filiale: familie, sat, trib, comunitate sau prin valorile seriei „divine”: magie, religie, sacrălitate etc.

CAZUL

Nonconformistul Andrei Șerban

Nu sînt un spirit conservator, în materie de artă, și nu mă alătur a celor, mulți, care-l reproșează lui Andrei Șerban faptul de a fi transgresat spiritul tragediei antice a lui *Oedip, folosindu-se* de ea ca de un pretext pentru plasarea subiectului în istoria românească și în actualitate. Numeroși regizori de azi cred în valoarea lecției lui Jan Kott, cel dintîi care l-a citit pe Shakespeare ca pe un contemporan al nostru. În definitiv, nu este chiar sensul esențial al artei acela de a nu rămîne la nivelul epocii pe care o reflectă sau din care se naște, spre a vorbi și limbajul altor epoci, al oricărei epoci? Teza lovinesciană a mutației valorilor mi s-a părut contestabilă în însuși principul ei: eu cred că tocmai valoarea artistică este

aceea care nu se „mută”, în măsura în care continuă a fi perceptibilă, după sute de ani și în contextul unor civilizații diferite, chiar dacă aproape toate celelalte valori care o compun – morale, religioase, estetice, tehnice – se schimbă, uneori radical, în timp, sau n-au același înțeles în diferitele civilizații.

Andrei Șerban a văzut în blestemul care-l apasă pe *Oedip* și pe concetățenii săi cu totul altele decât *fatum*-ul clasic grecesc. Suferința, exilul, responsabilitatea și moartea nu mai sînt, în viziunea lui, acelea „abstracte”, regizate de zei atotputernici și discreționari, pe care le știm din tragedia greacă. *Oedip* devine, ca și Sfîncul, contemporanul nostru. Scena e năpădită de imagini și de simboluri care ne sînt familiare (vai,

Revista „22”, o publicație de opinie, nu numai politică, găzduiește în acest număr ecouri la ceea ce, pe drept cuvînt, am putea numi CAZUL „OEDIP”. De foarte mult timp, un spectacol, și mai ales de operă, nu a stîrnit atîtea și atîtea discuții, mai mult sau mai puțin avizate, mai mult sau mai puțin superficiale, oricum extrem de contradictorii. Asta doar pentru că regizorul spectacolului „Oedip” de George Enescu de la Opera Națională din București este Andrei Șerban, mereu privit cu lupa, pîndit aproape la orice mișcare, bună sau rea? Unii spun că a fost un eșec. Alții spun că a fost magnific. „Oedip” al lui Andrei Șerban este un spectacol politic. Un spectacol pentru a cărui apariție a pus umărul și Cotroceniul.

prea familiare) nouă, românilor, care am trăit patru decenii de comunism. Spectacolul este, nici vorbă, șocant. Întrebarea, însă, nu este dacă Andrei Șerban avea dreptul să vire în destinul lui *Oedip* seceră și ciocanul sau să dea Sfîncului chipul lui Stalin. Întrebarea este dacă o asemenea versiune scenică a operei enesciene se susține artistic. Și, după părerea mea, răspunsul este afirmativ. Din nefericire, un soi de pudibonderie artistică îi face pe mulți să refuze acest tip de actualizare. Aceștia sînt „puriștii” artei, oameni care cred că e preferabil să mori de plitosenală la un *Oedip* respectuos cu normele clasice decît să te implicii – ceea ce poate însemna și să-ți displacă – într-un *Oedip* dinamic și nonconformist. Ei nici măcar nu-și dau osteneala să asculte muzica lui Enescu. Ar auzi în ea, dacă ar asculta-o cu atenție, destule motive din muzica populară și religioasă românească în stare a-l îndritui pe regizor să facă, de pildă, din scena botezului, din actul întâi, o ceremonie precum aceea de la curțile noastre domnitoare, cu hore, procesiuni și ritualuri specifice. Andrei Șerban a refuzat să interpreteze muzica enesciană ca pe o ilustrație a mitului elen, preferînd să plece urechea tocmai la ceea ce este în ea național, folcloric

sau contemporan. Aceeași observație se poate face și cu privire la lumea în care se consumă tragedia lui *Oedip*. Enescu și-a pus în *Oedip*, după propria mărturisire, problemele sale de conștiință, dramele sale, exilul său. Și, în acest caz, exilat el însuși, într-o lume mai apropiată de aceea enesciană decît de aceea oedipiană, de ce să-i imputăm lui Andrei Șerban că, prin intermediul lui *Oedip* și al lui Enescu, s-a gîndit la sine, la noi și la vremea noastră?

Spectacolul mi s-a părut pe cit de motivat politic și moral, pe atît de necruțător artistic. Regizorul ne-a așezat sub ochi o oglindă colosală. Toată problema este, ca și aceea a publicului *Noaptea furtunoasă* de la finele secolului trecut, de a ne recunoaște chipul în oglindă. Dacă ne convine sau nu acest chip, aceasta contează mai puțin. Putem accepta, însă, caracterul provocator al spectacolului, care, departe de a ne lăsa indiferenți, ne-a răpit somnul, ne-a tulburat, ne-a înnebunit. Iată chiar misiunea artei mari. *Oedip*-ul lui Andrei Șerban nu are nevoie de complezență, ci de înțelegerea noastră. Și va rămîne un eveniment artistic considerabil, în pofida (sau poate datorită) reacțiilor pe care le stîrnește.

NICOLAE MANOLESCU

Gestul artistului – o responsabilitate complexă

Oedipe pe scena Operei Române, în regia lui Andrei Șerban, este o montare îndrăznească și ambițioasă, hipersaturată de istorie. Avea dreptul reputatul nostru regizor să înlocuiască tragedia lui *Oedipe*, care e o tragedie a omului în general, cu aventura destinului nostru românesc din acest secol? Fără îndoială, un asemenea curaj înseamnă asumarea unui risc estetic major. Andrei Șerban pare a nu fi fost perfect conștient de un asemenea risc. Suveran al montării – pe care a vrut-o, înainte de orice, un spectacol, beneficiind de o vizualizare maximă –, el a făcut ca spațiul scenic să fie invadat de o mulțime de semne și simboluri care nu dizlocă parțial limbajul liric: recuzita a copleșit partitura. Clio, muza istoriei, poate fi mulțumită de a fi fost pusă pe același plan cu Erato și Melpomene. Artistic vorbind, rezultatul e discutabil, dar imensele sale merite culturale nu pot fi contestate. Andrei Șerban a deschis o fereastră spre o nouă perspectivă asupra interpretării regizorale a unui text dramatic.

La sfîrșitul reprezentației, regizorul a ținut să adreseze cîteva cuvinte de mulțumire președintelui Ion Bliescu, fără ajutorul căruia spectacolul n-ar fi putut să aibă loc. Merituoasă, gestul președintelui a sancționat un Minister al Culturii în care domnesc vechii politici culturali. Să înțelegem, astfel, din demersul de politețe al regizorului, că artistul român de azi ar fi din nou invitat să se adreseze unei instanțe superioare, administrative și politice, activității sale specifice, creatoare de valori, care să amendeze obtuzitatea unor cenzeni? Pentru a restitui culturii adevărata sa independență și demnitate, un artist trebuie să fie conștient de fiecare gest al său, pentru că fiecare gest al său implică o responsabilitate complexă.

ȘTEFAN AUG. DOINAS

(Mai întîi, de ce *Oedipe*? Libretul original al lui Edmond Fleg și opera însăși, reprezentată în premieră la Opera Mare din Paris, purta, normal, titlul în limba franceză, dar în nici o altă limbă nu se scrie așa. Cronicarii au preluat titlul sub această formă și o să vedeți că tot așa cum atîta lume astăzi, la noi, pronunță acel *u* scurt din prenumele lui Matei Caragiale, vom auzi zicîndu-se *Iodipe*.)

Am văzut în timp două spectacole splendide realizate de Andrei Șerban: unul pe cînd era încă student, *Arden of Feversham*; celălalt, *Trilogia* (de fapt *tripticul* antic, în turneu la Paris în 1991). Aceasta, formidabil (mai ales piesa centrală, *Troienele*), reprezentat acolo la un an după mineriadă și puțin după vizita domnului Mitterrand, a însemnat strigătul tragic al României batjocorite.

De aceea, acum un an și jumătate, cînd Andrei Șerban a fost silit să plece, am protestat atît în Senat cît și în public împotriva a ceea ce am numit atunci „cabala invidioșilor și a mediocrității”.

Oedipe?

Acum... mă cam așteptam la o fundamentală eroare, citind în presă că e vorba de un *Oedip* al vremii noastre, un *Oedip* „contemporan”, o „viziune modernă” etc. Ideea, de altminteri fecundă, a lui Jan Kott, cu privire la Shakespeare „contemporanul nostru” a deschis drumul multor confuzii (valabilă într-un anumit context). Marile mituri ale culturii, Antigona, Hamlet, Don Juan, Faust, au într-adevăr substanță profetică și relevă sensuri perene, analogi recurenți în istorie. Dar asta nu înseamnă a le aduce la o actualitate „mediatică”, jurnalistică, sufocînd esența în „eveniment”. Acest procedeu simplist și inestetic minimalizează sensul profund. Nu că „evenimentele” ar fi minore sau efemere, dar identificarea lor temporară le circumscrie și le limitează sensul etern.

Mărturisesc că am piccat la prima pauză și nu am mai văzut restul. Deci, s-ar putea (pură ipoteză) să fi avut altă părere dacă rămîneam pînă la urmă. Dar nu mai puteam suporta nici aglomerația de trimiteri mult prea explicite și nici ridicula lor înfășurare (un *Tiresias* caricaturat a lui Iorga, un *Laios* în chip de *Ipingscu* etc., plus *Gheorghiu-Dej*, cei doi *Cesățuși*, nemaivorbind și de Sfîncul stalinomorf). Dacă a fost în toate acestea vreo intenție de parodie, ei bine, m-am ferit s-o percep.

Cît despre mulțumirile finale ale regizorului și prea subtilele explicații ulterioare, nu am nimic de zis. Dacă spectacolul ar fi fost de anvergura *Troienelor*, se putea trece peste atare reverență diplomatică-protocolară.

ALEXANDRU PALEOLOGU

Cutia Pandorei

Genul operei cunoaște mai de mult asaltul regizorilor de teatru, care au descoperit în acest domeniu enorme posibilități de creștere spectaculară. Nu numărăm acum reușitele sau eșecurile, ci constatăm că prezența acestora a devenit o normalitate în lumea muzicii, tînzînd să anuleze specializarea regizorului de operă. Impactul cu marele repertoriu liric este șocant și, nu arăsaori, derutant. Căci sugestiile sînt multiple. La fel și tentațiile. Cînd partitura devine suportul ideilor omului de teatru, în loc să fie motivația principală, apare poate și principalul handicap al rezultatului final scontat. Adică „un spectacol de...” în loc de „o operă de...”. Premisa propusă de Andrei Șerban se situează în acest perimetru și își găsește argumentele în interpretarea proprie a unor texte (mărturisiri) ale lui George Enescu privind modernitatea limbajului muzical. Fără să, atitudinea modernă a compozitorului nu a socrat pe nimeni, nici pe vremea primei montări de acum șase decenii. Extrapolată la limbajul scenic, ea devine o „cutie a Pandorei”, cu toate consecințele aferente. Pentru Andrei Șerban, la libertatea auto-proclamată față de muzică s-a adăugat nevoia traducerii libretului prin alte semnificații decît cele inițiale. Adăugînd politicul – destul de fantazist motivat, pînă dincolo de hotarul logicii fenomenului istoric –, regizorul și-a însușit creația enesciană, exproprind-o. De ce a făcut-o, numai el știe. Poate că a fost tentația senzaționalului, poate că a fost dorința să trăiască o asemenea experiență din moment ce i s-a oferit prilejul. Lășind la o parte bazarul de mijlocie, prin care scena este invadată de elemente „de dincolo de muzică”, această capodoperă lîmii apare trădată în însăși esența ei. Enescu și-a pierdut altitudinea filosofică, limpezimea discursului ideilor muzicale, eficiența dramaturgiei caracteristice unei *tragedii lirice* și s-a trezit, fără proprie voință, în vîltoarea polemilor și confruntărilor ideologice. Dacă tot a fost citat din abundență de Andrei Șerban, să mai amintim una din multele mărturisiri ale artistului: „*Aveam și am încă o tendință naturală să mă abstrag de la adevăr, sau mai degrabă de la realitate, ca să trăiesc in vis*”.

GRIGORE CONSTANTINESCU

OEDIP

Reminiscentele unei mentalități centralizate se perpetuează în realitatea noastră post-decembristă. N-am auzit ca Bill Clinton, de exemplu, să-și dea sau nu adeziunea pentru facilitarea sau împiedicarea realizării unui spectacol. În schimb, în tranziția noastră originală, originalitatea nu-i chiar așa de originală. Ea are rădăcini într-un într-un regim pe care nu l-am plivit ca niște grădinari conștiințioși. „Oedip”-ul lui Andrei Șerban a șocat. Cultural, politic, social. Am apelat la câțiva oameni de cultură, la specialiști în teatru, muzică, balet pentru a oferi cititorilor punctul lor de vedere, pro și contra, pătimăș sau lucid. Așadar, o cercetare critică asupra spectacolului lui Andrei Șerban. (MARINA CONSTANTINESCU)

Oedip despre „Oedip”

Nu îmi fac dect datoria să scriu aceste rânduri după ce am cîntat 27 de ani acest rol copleșitor despre care Andrei Șerban a declarat că este nevoie de un Lawrence Olivier ca să îl cuprindă în toate ipostazele (tînăr, bătrîn, cîntăret, artist, interpret etc., etc.), deci direct îi mulțumesc pentru acest măgulitor compliment pe care mi l-a făcut. Am fost la două repetiții generale, una cîntînd ca premieră oficială. M-am spălat pe ochi și pe urechi cu apa soarelui sfînt, m-am rugat la Dumnezeu ca toți cîntăreții să fie în formă, iar tot ce se petrece pe scenă să meoară așa cum Lucoaful ar străluci asupra teatrului.

Am citit programul de sală, am ascultat colocoliv criticilor la TV, am citit cîteva articole și declarații în presă, am ascultat la TV cuvintele lui Andrei Șerban la conferința de presă care mi-au produs o excepțională impresie (de fapt, aceleași cuvinte se găsesc în

Curat ca porumbelul și înțelept ca șarpele

Actuala montare a lui Andrei Șerban cu *Oedipe* este într-un fel un răspuns la piesa montată tot de el, *Cine are nevoie de teatru? Cine?* Intă, noi toți, care ne-am implicat în discuții, într-un cerc mai restrîns sau mai larg. Discuții despre montarea în sine, discuții despre gesturile sale care au însoțit-o.

Ce cred eu, mai întii, despre spectacolul în sine? Pot avea unele rezerve în ceea ce privește încărcătura prea mare de simboluri care bombardează spectatorul, mai ales în primul act, sau despre mișcarea de scenă, care, pe alocuri, ar mai fi putut fi curățată dacă ar fi fost mai mult timp pentru discuții. Dar spectacolul în ansamblu este atât de copleșitor, încît nu mă pot opri prea mult la detalii.

Reproșul pe care l-l fac unele persoane regizorului, că a plasat mitul lui Oedip în context contemporan, este de-a dreptul caraghios, cînd Enescu însuși a dorit, a realizat muzical și a exprimat tranșant prin cuvinte acest lucru: „*Oedip este un personaj al tuturor timpurilor, universal și există, deci, posibilitatea de a-i traduce drama într-un limbaj modern*”. Acest îndemn a constituit marea șansă a lui Andrei Șerban, care a putut transpune pe scenă drama petrecută în țara lui, în țara lui Enescu, în țara noastră, în ultimii

cincizeci de ani. Mai mult încă, i-a dat un sens, un rost și, totodată, ne-a dat un avertisment privind posibila reînscunare a extremismului, iar în final a sugerat o cale prin care ne putem întoarce la normalitate: revenirea la izvoarele locului, atât de limpede exprimate prin raportarea la complexul brăncușian.

Cred că versiunea actuală a spectacolului *Oedipe* o resping doar cei care, așa cum spune tot Enescu, „au cultul convenției teatrale”, sau aceia care nu au suferit alături de neamul lor, cei care nu vor să știe nici astăzi de mărturiile zguduitoare din *Memento Durerii*, sau cei care nu vor să se privească în spectacol ca într-o oglindă.

Iar în ceea ce privește gestul de a apela și apoi de a mulțumi președintelui țării pentru că a putut da spectacolul, eu îl cred pe Andrei Șerban curat ca porumbelul, dar și înțelept ca șarpele, după îndemnul biblic. Cred că a dorit enorm de mult ca acest spectacol să se dea, și aceasta era singura cale. Cred că a dorit ca spectacolul să aibă loc pentru că ne lubete foarte mult pe noi, pe toți, și a dorit să ne spună tot ce avea pe suflet. Cred că prin acest spectacol a întins o mîna de creștin și celor care poate, în ultimul ceas, vor înțelege că au greșit și vor alege calea cea bună pentru ei și pentru neamul lor. Această ultimă părere îmi este întărită și de răspunsul pe care mi l-a dat chiar Andrei Șerban, cînd l-am întrebat, între altele, de ce a așezat în final toate personajele, bune sau rele, cu fruntea pe scaunele de la Masa Tăcerii, în meditație – și el mi-a răspuns „pentru că eu cred că Dumnezeu acordă o șansă tuturor oamenilor, pînă în ultima lor clipă de viață”.

IOAN TUGEARU

George Enescu a îmbrăcat haina unor realități de cea mai joasă speță, coloana morală a spectacolului se pierde în hăgiul scursurii umane contemporane. În *Oedip*-ul lui George Enescu, Omul este mai puternic decît destinul, dar nu orice om, ci acela curat la suflet, deci idee premergătoare creștinismului. Oedip marchează o răscruce în civilizația omenirii. De ce vrem să distrugem aura de novator originar a lui Oedip? Aici las loc liber exegeților pentru o analiză profundă din punct de vedere filosofic, social etc., etc. Ce puține sînt materialele de acest gen privind implicarea marilor personalități asupra acestui monument care se cheamă partitura lui Oedip de George Enescu! Realizati că dacă luăm libretul, care este cuprins de zece pagini, comentariul critic ar cuprinde pe puțin treizeci de pagini. De ce oare?

În ciutul program, Andrei Șerban citează cîteva indicații din partitură: „voce forte, voce răgușită, strigăt și hăcăt, ca apucat de nebunie” etc., etc. Mai mult de 30% din cîntăreții au respectat unele indicații (cele subliniate) și au apreciat performanța lor, dar mă întreb dacă mai sînt capabili să cînte după acest *Oedip*, corect, „Servită-i masa...” într-o operă de Verdi. Sunetul cultivat pentru scenă este mult neglijat, răgușala, hăcătala pe scenă presupune un înalt profesionalism, altfel cîntărețul nu poate termina fraza în totalitatea ei. De exemplu, Tiresias, după ce hăcătă ca apucat de nebunie cîteva minute, trebuie să cînte în final „Cu apa soarelui sfînt...”. Aici rîmîn eu apucat de... Tot Tiresias îl ceartă pe rege că nu a respectat oracolul. Tiresias nu ceartă pe nimeni, el anunță implacabilul destin și asta nu are nimic a face cu condiția lui umană. După ce „regele”, conform educației spartane, dă noul născut păstorului spre a-l arunca în prăpastie, este arestat, de altfel ca și Iocasta, și scoși amîndoi din scenă cu patul armelor. Intă o viziune foarte originală! Nu pot

să nu remarc apariția în scenă a lui Oedip cîntînd melopeea din actul II, „Cunoșc o locoare cu gust îndoit...”, cu o ploșcă în mîini (vas în care se ține de obicei tuică). În timp ce Sfîncul pune întrebările, cîteva cocote îl pipăie pe toate părțile cu vădite intenții triviale, iar la încoronare Iocasta vine deja cu pat cu tot. Actul al III-lea începe cu o procesiune de handicapați, bolnavi de SIDA, copii ai străzii, textual fiind: „Cu dinți de flăcări ciurma mistuie cetatea...”. Cînd Oedip este la un pas de a afla că este omorîtorul tatălui său și bărbat al mamei sale, se tăvălește la podea cu Iocasta, care, după ce se convinge că este vinovată, îl sîrută și se duce nițel să se spînzure. Actul al IV-lea, reprezentînd pămîntul făgăduinței, scenă dominată de Statuia Libertății, îl aduce pe președintele SUA, alias Tezeu, să cînte „Eroi, voi ce văgheți aceste cîmpuri sfînte...”. Convingătoare este și apariția lui Creon cu un grup de susținători ca să îl convingă pe Oedip să se întoarcă spre a salva ceata Tebei lovită de cumplite suferințe. Creon îl flutură lui Oedip o hîrtie de 100 de dolari, iar susținătorii o funie de ceapă, o damigeană de zaibăr și alte bunuri de larg consum. În final... Coloana infinitului, scaunele tăcerii, Casa Poporului etc., etc., iar la urmă de tot aplauze și iar aplauze, rușine și iar rușine, dureri, tîrîna strămoșească... De ce ai disprețui tu (OHA) a zeilor vestiri? Care vestiri?

Nu pot considera această viziune regizorală, față de cultura și talentul lui Andrei Șerban, decît ca o bătaie de joc, ca o palmă adusă Festivalului „George Enescu”. O palmă adusă lui George Enescu, batjocorit cu propriile-i cuvinte interpretate... Și o palmă dată culturii române. Dumnezeu să ne ferosească de un turneu în străinătate, în special în Grecia. Atunci, ingrați tebani, să vedeți imaginea României...

DAVID OHANESIAN

Gîndirea radicală

Se știe astăzi bine că vechile statui eline, departe de a străluci în albastru pură a marmorei, erau la origine pictate în culori vii. Analog, drama antică, comedia, dar și tragedia aveau multă culoare locală, erau, prin aluzii extrem de transparente pentru publicul atenian, inserate adînc în realitatea socială și politică a Atenei. De aceea, nu cred că montarea lui Andrei Șerban a spectacolului cu *Oedip* de Enescu trădează în vreun fel „spiritul tragediei”, așa cum s-a spus nu de puțini. Pentru a fi a tuturor timpurilor, tragedia trebuie mai întii să fie a timpului cînd e jucată, și pentru a aparține general-umanului, ea trebuie să aparțină înainte de orice unui uman specific. Faptul că umanitatea noastră este amenințată de totalitarisme de dreapta și de stînga și că simbolurile precise ale acestora se văd pe scenă nu poate șoca decît pe cei pentru care teatrul, și cu atât mai mult opera, trebuie să înăd din timp pentru a fi valabile. Dar de ce ar trebui să poarte neapărat hlamide personajele care se exilează, care suferă și care mor? De ce democrația ar trebui simbolizată numai prin bufnită, și i-ar fi interzis drapelul cu „stars and stripes”? Și apoi, cînd s-a mai văzut pe scena Operei Române un spectacol atât de viu, de dinamic, pe care să-l urmărești pînă la capăt cu sufletul la gură? Omul este și azi, la fel ca pe timpuri, supus invidiei divine, despre care vorbeau Herodot și Sofocle, doar că astăzi noi îl zicem *manipulare*. Și, ca și atunci – arată Andrei Șerban pe urmele partiturii lui Enescu – singura șansă a omului rîmîne *luciditatea*: anume, a deveni conștient, a înțelege, a cunoaște. Omul nu-și supune zeii și manipulatorii decît gîndindu-i pînă la capăt, fără menajamente și rețineri, radical. Or, tocmai această *gîndire radicală*, șocantă pentru mulți, este lucrul fundamental adas de Andrei Șerban. Gîndirea radicală este înăd pedepsită în societățile ipocrite cum este a noastră; mar rar cu cutea, desigur, dar cu calomnia, disprețul și, în final, cu trecutul sub tăcere. Mă tem că peste *Oedip*-ul lui Șerban de la Opera Română se va trage în curînd cortina.

ANDREI CORNEA

Pagini realizate de MARINA CONSTANTINESCU

DANIEL DĂIANU

Europa de Est în căutarea viabilității economice

Importanța contextului internațional

În acest sens, devine foarte limpede că de hotărâtor este contextul internațional pentru dinamica tranziției. Din păcate, contextul internațional este destul de puțin favorabil și tendințele nu sînt încurajate defel. Este de la sine înțeles faptul că escaladarea naționalismului în determinarea politicii internaționale, protecționismul comercial, nivelul ratelor reale ale dobânzilor pe piețele mondiale de capital și caracterul volatil al piețelor financiare, extraordinarele presiuni competiționale exercitate de țările asiatice (care anulează în mare măsură un avantaj esențial al țărilor est-europene: salariile mici) nu facilitează transformarea post-comunistă; ele accentuează „tensiunea” existentă în economiile aflate în curs de transformare și le sporesc „vulnerabilitatea”.

Chiar mai dezamăgitoare pentru est-europeni este actuala slăbiciune a Europei de Vest și consecințele ei practice, inclusiv lipsa de încredere manifestată de politicienii din linia întâi. În general, Vestul este un „model” pentru țările foste comuniste, iar pentru cele care și-au fixat drept scop principal aderarea la Uniunea Europeană este, de asemenea, o țintă a politicii strategice. Este o farsă a istoriei faptul că tocmai în perioada cînd Estul are nevoie de tot sprijinul posibil pentru a depăși durerile și capsele transformării post-comuniste, Europa de Vest dă dovadă de pierdere a vitalității și inspirației.

Nu ar fi cinstit să nu recunoaștem atât substanțialul ajutor material (financiar) și instituțional pe care Vestul l-a oferit Estului în ultimii ani, cât și sprijinul moral care a însoțit acest efort. Cu toate acestea, este clar că un Occident mai plin de viață ar fi putut fi și ar fi fost mai îndrăzneț și mai generos în acceptarea unui Est care se zbate să construiască entități economice viabile.

În cadrul acestei ecuații este necesar să subliniem din nou importanța timpului, a acțiunii făcute în timp util, astfel încît cercurile întregi să fie puse în mișcare și cercurile virtuozilor să fie înlăturate. Îmi amintesc faptul că un prieten mi-a spus că o regulă fundamentală a artelor marțiale este să încerci să transformi un dezavantaj într-un factor de forță și, în cele din urmă, să ieși învingător din confruntare. Astfel de acrobații istorico-politice și de conducere la nivel înalt sînt aproape imperabile pentru Europa de azi dacă se urmărește stoparea curentelor negative în timp util și crearea cercurilor virtuozilor.

Se pare că de cînd părinții spiritali ai Uniunii Europene – Jean Monnet, Robert Schuman etc. – și-au unit forțele, Europa nu a simțit niciodată o nevoie mai acută de imaginație și conducere activă pentru a face față provocărilor majore cu care se confruntă. Că această percepție este foarte corectă se vede, de asemenea, și din raportul Institutului Internațional de Studii Strategice, în care se vorbește despre o „maladie a conducerii slabe”, care se întinde în toată lumea.

„Factorul Rusia”

Mai există și „factorul Rusia”, o variabilă a cărei dimensiune și dinamică scapă previziunii. Unii spun că, în ciuda tuturor adversităților, marșul spre capitalism nu poate fi oprit nici în această țară, în viitorul îndepărtat²⁹. Și multe semne vin în sprijinul acestui raționament. După cum sublinia un raport recent, apărut în revista *The Economist*, „Rusia are acum piețe care trimit semnale. Instituții fundamentale ale economiei de piață au apărut cu o viteză mare”. Dar pentru Europa de Est problema crucială este natura capitalismului care se instaurează în Rusia! Căci, așa cum atrage atenția și raportul menționat, „Cu toate acestea, rămîne să răspundem la cea mai grea întrebare: ce fel de piață se va dezvolta în țară?”.

Datorită mărimii sale, poziției geografice și nou-descoperitei deschideri funcționale care a fost adusă de reformele pieței, Rusia poate influența semnificativ dinamica noului capitalism din regiunile învecinate – care nu sînt neapărat doar „zonele imediat apropiate”, așa-numitul *near abroad*. De fapt, există trei factori principali care acționează aici: felul capitalismului din Rusia; sfera de influență a Rusiei, care, mai curînd sau mai tîrziu, va fi recunoscută de SUA și de marile puteri europene; și atitudinea generală a Rusiei față de Vest, deși se poate motiva că această atitudine este o variabilă dependentă de natura capitalismului rusesc.

Putem deja să încercăm să identificăm diferite modele de capitalism în rîndul țărilor post-comuniste și să căutăm, de asemenea, să facem speculații asupra intensității influenței pe care o are Rusia asupra fiecărui caz în parte. Diversitatea modelelor trebuie să fie judecată în mod independent și formal. Din punct de vedere formal, toate aceste țări implementează reforme de piață și unele din ele au semnat acorduri de asociere la Uniunea Europeană. Se poate, de asemenea, spune că aceste acorduri, împreună cu alte legături cu instituțiile pan-vest-europene, au creat un soi de „cămășă de forță” care obligă la un tip de evoluție. Cu toate acestea, țările post-comuniste se deosebesc între ele în ceea ce privește calitatea dezvoltării instituționale, calitatea fundamentelor macroeconomice și performanțele economice. Aceste diferențe calitative – dintre care multe sînt de natură imperceptibilă – sînt esențiale atunci cînd se definesc perspectivele fiecărei țări în parte.

Un start inegal pentru țările foste comuniste

Țări ca Cehia, Ungaria, Slovenia și Polonia merg, după multe semne, spre Vest, cu toate că nu se poate – și nu trebuie să eliminăm obstacolele și șovăielile posibile și, probabil, foarte serioase care pot apărea pe acest drum. Se pare că în această dinamică se simte foarte mult influența modelului german, și asta se datorează în mare măsură și legăturilor complexe dintre bănci și întreprinderi, precum și prezenței active a companiilor germane și austriece în regiune. Oricum,

există o evoluție interesantă în cazul Cehiei; programul de privatizare în masă, cu dezvoltarea inerentă a piețelor de capital, ar fi favorizat modelul anglo-saxon al conducerii corporative. Dar băncile mari s-au transformat în participanți-cheie la cele mai importante fonduri de investiții, puțind astfel controla, indirect, un număr mare de întreprinderi. Din nou se poate vedea rolul covârșitor pe care îl joacă geografia și istoria. Țările Baltice urmează, se pare, modelul scandinav, dar cu o doză puternică de disciplină financiară în stil german.

Mai șovăitoare, în ciuda eforturilor susținute, sînt România și Bulgaria, care sînt împovărate atât de efectele întârzierii unor măsuri cerute de transformare, inclusiv privatizarea, cât și de ceva mai complicata moștenire comunistă. Aceste două țări se află la un soi de răscruce în ceea ce privește procesul de transformare, fie că vor introduce unele schimbări necesare și vor încerca astfel să țină pasul cu țările care se află înaintea lor, fie că vor risca să piardă contactul cu grupul de la Vișegrad³⁰. Oricum, trebuie să spunem că există o probabilitate, deloc neglijabilă, ca atât Bulgaria cât și România să-și îmbunătățească substanțial rezultatele economice și deci să se apropie de Grupul de la Vișegrad.

Pericolul real pentru România, Bulgaria și alte țări post-comuniste este de a cădea în capcanele instituționale ale capitalismului de tip latino-american – cu cleptocrația lui, cu politica autoritară, corupția omniprezentă, cu inegalitățile din ce în ce mai mari între venituri care acționează negativ asupra socialului și cu intensă competiție în plan social. O astfel de evoluție, dacă ar fi pecetluită și printr-o intrare timpurie a Grupului celor patru în NATO și UE, ar accentua diferențe nou-apărute între țările foste comuniste. Este limpede că acest lucru ar avea consecințe importante asupra „politicii” duse la nivel înalt” pe continental european și ar avea implicații asupra modelării sferelor de influență; ar confirma, de asemenea, logica ce se află în spatele Declarației de la Copenhaga, din iunie 1993 (și reconfirmat în iunie 1994 la Essen), care afirmă că aderarea la UE este condiționată de performanțele individuale.

Perspectivile capitalismului rus

Se poate afirma că, cu cit o țară aflată în transformare este mai încaută și cu cit se află mai aproape de Rusia din punct de vedere geografic, cu atât mai critică pentru viitorul său este natura capitalismului său. O teorie similară se poate dezvolta și în ceea ce privește viața politică internă, în condițiile în care evoluția Rusiei are un puternic efect demonstrativ, dacă nu chiar o influență directă. Care sînt atunci perspectivele capitalismului rus? Așa cum am subliniat mai sus, noua economie se bazează foarte mult pe piață, dar este, în același timp, „anarhică, prădalnică, coruptă și oligarhică (...) din păcate, proasta distribuție a bogăției și puterii va duce, probabil, în Rusia, la o economie rentieră, care nu va reuși să confere dinamismul competițional de care țara are nevoie disperată și pe care o așteaptă elitele sale. Va produce, de asemenea, o democrație care nu „lucrează” bine, deoarece va pune față în față o majoritate furioasă și săracă cu o minoritate bogată³⁰. Un pericol este populismul; rezultatul foarte probabil este represia³¹”.

Acest citat lung din *Financial Times* redă esența unei idei de bază din această parte a lucrării și dă mult de gîndit. Acest portret pare să nu prindă destul de bine perspectivele și

probabilele posibile pentru capitalismul rus, luînd în considerație tendințele actuale. Schimbarea sentimentelor multor oameni de afaceri importanți, față de avantajele unei politici bazate pe democrație, care să le protejeze averile proaspăt cîpătate, par să indice, destul de amenințător, că trece se îndreaptă Rusia – cine va deține puterea în această țară. Cazul lui Oleg Boiko, președintele grupului bancar și de magazine Oibi, este destul de cunoscut. Boiko era una din principalele resurse financiare pentru Partidul Opțiunii Ruse, al lui Gaidar, dar după intervenția militară din Cecenia, el s-a hotărît să-și deplaseze devotamentul politic spre „centru”. La acest tablou putem adăuga și ceea ce se poate chema „efectul Fujimori” și putem afirma că este foarte probabil ca Rusia să se îndrepte către un stil autoritar de guvernare. Mă refer la actualul președinte al Peru-ului, care a adus o oarecare stabilitate și condiții economice substanțial mai bune în țara sa, dar prin slăbirea funcționării instituțiilor democratice esențiale, inclusiv a Parlamentului. Este adevărat, totuși, că am putea pune întrebarea: în ce fel și pentru cine funcționează aceste instituții într-o țară ca Peru? Să sperăm că evoluțiile viitoare vor infirma acest scenariu.

Guvernele est-europene se află sub cumpăta presiune a timpului; pentru ele „plouă acum, cînd casa nu are acoperiș”. Ele nu-și pot permite luxul de „a întîrzi” și cele care irosesc timpul vor fi penalizate sever. Pe de altă parte, creșterea îngrijorătoare provocată de nivelele scăzute ale productivității, de ratele foarte mici de investiții și de salariile reale; aceștia sînt factori care pot împiedica eforturile de a crea sisteme economice viabile și pot submina perspectivele unei creșteri pe termen lung. O oboseală socială din ce în ce mai generalizată, împreună cu instabilitatea cauzată de conflictele interetnice și militare existente în mai multe puncte din zonă pot altera substanțial procesul de transformare și conduce sistemele naționale pe căi greșite.

„Dependența de traiectorie” este o expresie foarte sugestivă în aceste condiții. Un lanț de gafe politice majore și de șocuri nedorite venite din exterior poate pune un sistem într-o direcție greșită, pe o traiectorie greu de corectat.

Mai trebuie să luăm în considerație și faptul că gradul de instabilitate din Europa de Est este amplificat și de măsura în care țările din această regiune simt că securitatea lor este amenințată. Cînd în zonele învecinate au loc conflicte militare (războaie), cînd tensiunile interetnice se intensifică, cînd granițele sînt puse sub semnul întrebării (explicit sau implicit), un astfel de sentiment este mai mult decît justificat. Toate acestea determină dezvoltarea unei psihologii sociale și politice care face mai dificilă sarcina de elaborare și aplicare a unor politici economice sănătoase, pe termen lung.

NOTE

29) Daniel Yergin și Thane Gustafsson (1994).

30) După un recent sondaj de opinie publicat de Uniunea Europeană, „Trei ruși din patru se opun evoluției țării lor către o economie de piață” (*European News Digest*, *Financial Times*, 8 martie, 1995, p. 2). Alte sondaje arată că „mulți ruși se simt părășiți și depuși de vechi ideologie, fără nimic de pus în loc (...) și sînt înspăimîntați de crime, inflație și, mai ales, de nesiguranta generală față de viitor (...) deși majoritatea rușilor spun că ar prefera mai degrabă stabilitatea și un conducător puternic decît democrația; ei sprijină excesiv de mult libertăți care sînt de fapt elemente-cheie ale democrației; presă liberă, libertatea cuvîntului și călătoriilor și alegeri corecte” (Fréd. Haff, 1995, p. 1).

Traducere de ADRIANA TUDOR

STELIAN TĂNASE

Vasile Luca: fala, sifilisul și moartea

Sint puține îndoiali în ce privește apartenența lui Vasile Luca la structurile NKVD. Bineînțeles, până la cercetarea arhivelor din fosta piață Felix Dzerjinski nr. 2, afirmațiile de acest tip se iau cu titlu de inventar. Dar probele indirecte duc la această concluzie. Discuția dacă membrii aparatului Comintern erau sau nu agenți NKVD este mai veche. Unii analiști neagă obligativitatea acestei relații, alții o afirmă, citind nume importante ale mișcării comuniste internaționale controlate de NKVD (Imre Nagy și Gheorghiu Dimitrov, pentru a nu cita decît șefi de state). Internaționalismul proletar și relațiile de disciplină și subordonare îi obligau pe comunistii din orice țară să subordoneze interesele personale și ale țării lor intereselor URSS. Cominternul s-a transformat repede, la începutul anilor '20, într-o agenție, anexă atât a Ministerului de Externe, cit și al celui de Interne de la Moscova. În afară de asta, cei mai mulți depindeau direct de NKVD, fără intermedierea Cominternului, despre care dădeau însă informații oamenilor lui Ejoy și Beria (o lectură lămuritoare în multe privințe este *Hotel Lux / Les partis frères au service de l'Internationale communiste*, Fayard, 1993, Arkadi Vaksberg, scrisă pe baza arhivelor Comintern de la Moscova). În galeria românească, o serie de figuri au fost agenți sovietici (nu neapărat activiști ai Cominternului), spioni plătiți de la Moscova. Figura cea mai cunoscută și cea mai controversată este Emil Bodnăraș. Și după 1944, Bodnăraș a continuat să aibă legături directe cu leadership-ul sovietic, cărui îi trimitea regulat rapoarte peste capul lui Dej (pe care, de altfel, îl denunța tovarășilor sovietici, așa cum ne arată documente de arhivă). „Oamenii rușilor” au împins și controlat toate structurile de decizie până la jumătatea anilor '60. Mulți dintre ei nu au renunțat la cetățenia sovietică nici cînd au devenit membri ai guvernului român sau ai Biroului Politic PMR. În acest context, apartenența lui Vasile Luca la un serviciu străin de informații, totodată politică politică, este un fapt logic. Interesant este la el dubla apartenență, duplicata și inconsistența personalului.

Vasile Luca s-a aflat în acest angrenaj ciudat. În anii '20-'30 este acuzat că face spionaaj pentru URSS. În anii '50, acuzația este că a fost agentul plătit al Siguranței. Amîndouă s-ar putea să fie false. Eu înclin să cred că ambele sînt adevărate. Universalul clandestinității comuniste ne îndeamnă la o asemenea concluzie.

Pe tot timpul anchetei, Vasile Luca se acuza de tot ce i se cerea sau credea el că face bine partidului. El cunoștea din interiorul mișcării logica proceselor staliniste. Disciplina, supuneră orbească îl obligau să se comporte astfel. Și în cazul unui proces public, Luca ar fi recunoscut senin acuzațiile cele mai absurde, pentru că partidul era întotdeauna dreptate, chiar și împotriva militanților lui. La 15 februarie 1957, Vasile Luca trimite un lung memoriu lui Gheorghiu-Dej (va fi publicat în *extenso de Sfera politică* într-unul din numerele viitoare). El cere rejudecarea cazului și arată dilema (bine cunoscută, descrisă de Koestler în *Darkness at noon*) în care s-a aflat: „Ori recunoștă documente de partid care te arată că ai sabotat finanțarea economiei naționale, ori lupți și acum împotriva partidului, negînd faptele de sabotaj, respingînd documentele de partid. Pus în fața acestei dileme, am plîns, înfrînt în

mine însumi, și am recunoscut formal că aș fi făcut sabotaj”. Și mai departe, în josul paginii: „Procesul fiind public, eu nu am putut să arăt adevărul în contradicție cu documente de partid și cu declarațiile făcute de mine la anchetă (...) fără a provoca mare scandal și a fi judecat ca acțiune de diversion împotriva partidului și încercare de subminare a încrederii poporului în partid și conducerea lui. Am tăcut, am recunoscut că sînt vinovat în toate” (exprimarea aparține lui Vasile Luca).

Diversiunea demascărilor

2-3) Luca a fost acuzat de subminarea economiei naționale, de sabotarea reformei monetare din 1952 etc. Așa cum singur o spune, a trebuit să „recunoască faptele”, ca să nu se decîde de partid. În 1968, o comisie a CC al PCR găsește acuzațiile ca nefondate, iar autoacuzările ca imagineare. La ce bun? Intrăm aici în domeniul angrenajului malefic al proceselor și epurărilor bolșevice. Luca servea perfect câteva ținte urmărite de grupul dirijat de Dej. Prima țintă era de a oferi un țap ispășitor de rang înalt pentru eșecurile economice ale regimului. Exploatarea sovietică nu putea fi stopată, haosul era generalizat, ca și teroarea. Liderul căzut dintre liderii consacrați a dat destule satis-

voarea lui Pauker și Georgescu. Oricum, după martie 1953, ipoteza unui proces public cade. Și Pătrășcanu va fi judecat cu ușile închise. Fresa nu a relatat nimic în afara comunicatului oficial cu privire la sentință și la executarea ei.

În interiorul esalonului de la vîrf al PMR, conflictul dintre grupul din jurul Anei Pauker și cel din jurul lui Dej a atins apogeul în 1952. Între martie și mai se produce eliminarea, arestarea celor trei și anchetarea lor. Se va încerca o conexie cu Pătrășcanu pentru a monta un proces tip Rajk, Slanski sau Kostov. Era o reacție a Kremlinului după defectiunea lui Tito. Se caută comunisti naționaliști, deviaționiști de dreapta și de stînga, lichidatoriști, împăciutoriști, trădători, agenți imperialiști, complici ai elicii lui Tito, dușmani strecurați în interiorul partidului (vezi Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, 1951, „Pentru puritatea rîndurilor partidului”). În acest context, în plinara CC al PMR din 29 februarie-1 martie 1952, Luca este criticat într-o ședință a Biroului Politic și demis, împreună cu conducerea ministerului și a Băncii Naționale: „Ei au încălecat linia partidului în probleme financiar-bancare, contraponind liniei partidului o linie a lor antimarxistă și contrarevoluționară caracterizată prin sabotarea sistematică a țării și prin spinierea prin toate mijloacele a creșterii elementelor capitaliste în economia națională, îndeosebi la sate”. Acuzația era „deviere de dreapta” și constituia o reluare, practic în aceeași termeni, a acuzațiilor din procesul Buharin. Dat fiind amestecul consilierilor sovietici, nu surprinde folosirea aceleiași metodologii și a aceluiași vocabular. Operații identice se produceau în toată Europa de Est.

Funeraliile lui Gheorghiu-Dej (fotografie apărută în *Flacăra Sibului* din 26 martie 1965)

facții unei populații nutrină sentimente anticomuniste și antisovietice. Se lăsa astfel răgaz elitei comuniste de a deturna pentru o vreme atenția societății de la problemele reale. Populația își putea imagina un nou început, după „înlăturarea vinovaților” de mizerie și sărăcie. Se avansa ideea că nu sistemul, ci cîteva persoane au produs suferințele. Odată înlăturați, urmau vremuri mai bune. Cîțiva ani, această iluzie putea avea o funcție pacificatoare. Și în plenara din decembrie 1961, numele lui Vasile Luca a fost des pomenit, ca și cum nu trecuseră 9 ani de cînd își pierduse orice influență. Era apoi relația cu Moscova. Eliminarea lui Luca (apoi a Anei Pauker și a lui Teohari Georgescu) era urmarea solicitării insistente a sovieticilor de a înscena și la București un proces politic public, ca în celelalte capitale comuniste, cu membri ai conducerii PMR în boxă. Pauker și Teohari Georgescu au fost eliberați, lui Luca i s-a întentat proces și a fost condamnat. Această evoluție distinctă se produce după moartea lui Stalin, iar destinele diferite ale celor trei se datorează resentimentelor puternice ale lui Dej pentru Luca, dar și intervențiilor de la Kremlin și din diferite cercuri ale elitei comuniste românești în fa-

dreapta în România). Dacă ar fi să descifrăm ce li se reproșează celor de la Ministerul de Finanțe și de la Banca Națională (printre ei, figuri care vor juca un rol important mai târziu, ca Aurel Vijoli și Gogu Rădulescu), ar fi susținerea unei politici NEP într-o epocă de stalinism dur: „Întreaga legislație întocmită de Ministerul Finanțelor exprimă linia (...) de favorizare a creșterii și întăririi elementelor capitaliste (...) sînt favorizați proprietarii de mori și țesături, se reduce cu 30% impozitul agricol pentru o serie de terenuri agricole (...)”. „Foarte caracteristică și deosebit de gravă este hotărîrea Colegiului Ministerului de Finanțe din 8 martie 1951 prin care se scutea de datoriile față de Stat (...) fostii moșieri, patroni de întreprinderi particulare (...)”. „În perioada aceasta (8.XI.1947-8.III.1952), Ministerul Finanțelor și Banca de Stat au fost nu numai izolate de Partid, ci au acționat împotriva liniei Partidului”. Rezoluția plenară CC și PMR din 1949/3-5 marie hotărâre că „trebuie să ducem o politică proletară de clasă, o politică neșovăitoare (...) bazată pe ofensa neîntrepută împotriva capitalismului”. Fractionismul, stabilirea de fief-uri proprii de către diverși lideri ai aparatului PMR și ai guvernului erau trăsături definitorii.

Labirintul logicii comuniste

Linia partidului mereu invocată era departe de a fi precizată. Ea se configura pe măsura sonării ordinelor de la Kremlin, a desfășurării conflictului intern pentru putere. Cei care dețineau controlul aparatului și se bucurau de încrederea elitei suzerane s-au folosit de această poziție pentru a elimina rivalii. În toamna anului 1951, Gheorghiu-Dej întreprinde o vizită la Moscova, unde discută cu Stalin problema deviaționiștilor din partid, obținînd consimțămîntul acestuia pentru eliminarea lor. Din acel moment, Luca era pierdut. Acuzațiile au fost strict formale, puteau fi oricare altele - deviere de stînga, național-comunist, sionism etc. -, ele aveau rolul de a oferi o minimă explicație populației, care trebuia să înțeleagă astfel cum un lider în jurul căruia exista un adevărat cult era de fapt agent al Siguranței, un sabotor al economiei naționale, vinovat de dezastrul țării. Oportunismul, șovăielile „nu sînt întimplătoare” („nimic nu este întimplător”, Stalin dicit), ele „continuau vechile abateri și activități fracționiste”. Îți trebuie stăpînirea unei sofisticate jucării logice pentru a înțelege complicatele raționamente ale Biroului Politic, care face conexiuni între denunțurile către Siguranță, încălcările ideologice, stalinismul impenitent, măsurile pentru a asigura reforma monetară, secretul de partid, taxele și impozitele plătite de populație. Recunoașterea faptelor, autocritica și cîntăca au fost impuse celor din boxă ca un ultim serviciu adus cauzei proletariatului și revoluției mondiale. Cu siguranță, Vasile Luca, „ca un fanatic al doctrinei comuniste” - cum îl caracteriza comisarul de Siguranță Nicolae Turcu -, ținea să se comporte după toate regulile unui militant comunist care dorează supunere în orice împrejurare.

Este dificil astăzi de a restabili adevărul (chiar citind documente de arhivă). În dosarul Vasile Luca există relatarea unei scene care m-a impresionat prin valoarea ei simbolică: confruntarea dintre agentul Siguranței (Nicolae Turcu) și Vasile Luca. Martorul, după ani de detenție, este complet orb și recunoaște cu greu vocea fostului său informator plătit, în acel birou fără ferestre al Securității. Odiñoară de o parte și de alta baricadei, acum închisi pe termene lungi, pentru diferite cauze imaginare. Ficțiunea, utopia, mentalitatea conspirativă ajunseseră la putere și conferiseră celor doi, fără deosebire, statutul de nonpersoană. Bună lecție de istorie.

Ficțiunea deviaționismului

Era Vasile Luca adeptul unei linii NEP (pe care și Gheorghiu-Dej o propovăduia: energie odată [vezi „Lupta pentru pace, sarcina centrală a partidului nostru”, *Articole și cuvîntări*, 1951])? Putea fi el pedepsit pentru capetele de acuzare care-i depășeau înțelegerea, dată fiind lipsa lui de minimă instrucție în probleme financiar-bancare? Nu cunoștea el versiunea oficială a proceselor de la Moscova și ce se spunea în cercurile comuniste despre ele? S-a preluat un scenariu pregătit din anii '30 și s-a aplicat fără pretenții de originalitate (consilierii sovietici vegheau respectarea canoanelor) la București. Tiparul a circulat la Varșovia și Sofia, la Budapesta și Tirana, la Praga și Berlin. Chestiunea pentru leadership era cine vor fi deviaționiștii, pentru că exista certitudinea (dată de instrucțiunile de la Kremlin-Kunțev) că ei există. În cursa dintre diferitele facțiuni a câștigat Dej. Inevitabil, Pauker, Teohari și Co au fost eliminați. Dacă Stalin ar mai fi supraviețuit cîteva luni, am fi avut și la București un showtrial (vezi interesantul studiu publicat de Robert Levy în *EEPS*, ultimul nr./1995, despre devierea de

Despre dialogul interior și filosofia lui Mihai Șora

Un sistem filosofic în nucleu

În urmă cu aproape 11 ani, într-o dimineață de toamnă, sunam cu mare emoție la ușa lui Mihai Șora. La vremea aceea, opera sa filosofică îmi era în mare parte necunoscută. Numele său îmi ieșise pentru prima dată în cale citind un eseu al lui Nicu Steinhardt în care monahul de la Rohia îl numea pe Mihai Șora „acest mare singuratic al culturii române”. Cu acel prilej aflasem că Șora publicase în 1947 o carte de filosofie la Gallimard, în limba franceză. Misterul avea să sporească ulterior după lectura *Jurnalului de la Paltiniș*, unde numele lui Mihai Șora era pomenit în câteva rânduri alături de cel al lui Noica și al lui Alexandru Dragomir (al doilea „mare singuratic” al culturii române).

Cu *Du dialogue intérieur*, cartea publicată în 1947 la Paris de prestigioasa editură Gallimard (în colecția *La jeune philosophie*) și tradusă acum – în sfârșit – în românește de Mona și Sorin Antohi la editura Humanitas, aveam să mă întâlnesc abia mult mai târziu în ucenicia mea în preajma lui Mihai Șora. Trecusem între timp printr-o furie caudine ale acelei minunate – dar atât de puțin citite și înțelese – cărți care marcase debutul filosofic românesc al lui Mihai Șora, *Sarea pământului* (Cartea Românească, 1978). Mă familiarizaseram cit de

privind în urmă după o jumătate de veac²⁾, și avind valoarea unei mărturii care angajează, această carte „năbădăioasă” s-a născut dintr-un elan debordant de tinerețe (amprenta pară eternă a lui Mihai Șora!) și dintr-un pariu filosofic cu adevărat impresionant.

Avea ambiția să fie doar un fragment dintr-o antropologie metafizică care cuprindea în vremea aceea alte două cărți în pregătire³⁾. În realitate, cartea din 1947 conținea în nucleu întreg sistemul filosofic al lui Mihai Șora, care avea să fie prezentat pe larg în cărțile sale ulterioare. Când afirm această am în vedere faptul că în *Du dialogue...* este prezent deja celebrul model ontologic al sferei cu raza de valoare nulă, dezvoltat peste ani în *Sarea pământului*, model care reprezintă coloana vertebrală a întregii filosofii a lui Mihai Șora. Tot în *Du dialogue...* se află prezente teme precum atenția și orthopraxia, dezvoltate în *A fi, a face, a avea* (București: Cartea Românească, 1985). În sfârșit, discuția despre valori și felurile lor avea să fie reluată și îmbogățită în *Eu & tu & el & ea... sau dialogul generalizat* (București: Cartea Românească, 1990). Astfel înțeleg să pot vorbi de un adevărat sistem filosofic creat de Mihai Șora, în care *Sarea pământului* schițează o estetică, *A fi, a face, a avea* o etică, iar *Eu & tu & el & ea...* o politică, ontologia sau metafizica fiind prezente în fundal în toate cărțile⁴⁾.

Problema salvării ontologice

Punctul de plecare din *Despre dialogul interior* îl constituie fenomenologia husserliană și *Metafizica* lui Aristotel, pe care avea să se altoiască apoi celebra *coincidentia oppositorum* a lui Cusanus, viziunea mistică-politică a lui Péguy și etosul lui Pascal sintetizat atât de bine în a sa sintagmă *faire profession des deux contraires*. La toate acestea să mai adăuga o notă personalistă afină cu viziunea lui Emmanuel Mounier și o profundă viziune neo-tomistă în care însuși Jacques Maritain, figura cea mai importantă a neo-tomismului francez, avea să se recunoască peste ani⁵⁾. Pentru Mihai Șora, fenomenologia lui Husserl nu este însă decât un indispensabil punct de plecare. Profund impregnat de metoda fenomenologică, o adoptă doar în ceea ce privește pasiunea pentru rigoare și analiză, înțelegând s-o depășească însă într-un plan mai general. Metoda lui Șora este, dacă mă pot exprima astfel, scobirea punctului; o neîncetată coborâre în intimitatea datului real, aici și acum, fără a-l părăsi vreodată, dar în speranța de a-l face transparent. În viziunea lui Șora, există un anumit prag dincolo de care fenomenologia trebuie să cedeze terenul metafizicii pentru simplul motiv că numai aceasta din urmă ne poate arunca în abisul infinitului. Tot de la Husserl, Șora împrumută și dezvoltă apoi noțiunile de intenționalitate și noesă-noemă, care aveau să-i servească filosofului român în descifrarea misterului alterității, o temă constantă în cărțile sale. Mihai Șora se reclamă deci de la „singura” și solidă tradiție carteziană, urmărind totodată a construi un riguros demers filosofic în care problematica religioasă nu e defel absentă (dimpotrivă!) și care e întemeiat pe o logică paradoxală.

Mihai Șora este însă, mai presus de toate, un metafizician, întrucât problema fundamentală care străbate cu un fir roșu *Despre dialogul interior* e cea a „salvării ontologice”. Expresată mai plastic, în cuvintele filosofului, problema omului este cum ar putea trăi precum un copac fără a înceta însă de a fi om⁶⁾. Ce înseamnă mai exact acest lucru? Copacul își realizează dintr-o dată forma pe care trebuie să o aducă în lumină: înflorind și rodind, el este. Omul însă este o ființă creată, care nu ajunge decât uneori să rodească, să-și împlinească forma, să-și umple conturul propriu. El nu creează, *solius Dei est creare*, dar poate rodi, adică poate aduce la lumină, poate actualiza potențialitățile cu care a fost înzestrat. Măreția și tragedia lui vin din faptul că e condamnat la libertate.

În câteva pagini superbe (a căror tematică e reluată și completată în capitolul „Problema libertății” din *Eu & tu & el & ea...*), Mihai Șora insistă asupra faptului că marea alternativă cu care omul este confruntat e de a spune *da* sau *nu* propriului său contur, pe care are datoria de a-l umple („cu ochi”). Cu alte cuvinte, libertatea sa e de a consimți sau a refuza. Că prea adesea el spune *nu*, devorat de un antropocentrism velear, n-ar trebui să ne surprin-

Mihai Șora

dă, dacă admitem – așa cum face filosoful în *Despre dialogul interior* – ipoteza păcatului originar, născut din tentația luciferică a omului. Ispita de a deveni o ființă „teofagă” e adesea irezistibilă. De aici decurg câteva consecințe dramatice: *superbia, aversio a Deo, cupiditas, iniustitia*.

Dialogul interior ca ieșire din labirint

În viziunea lui Mihai Șora, dialogul interior este în același timp un instrument de tortură și o cale de salvare (ontologică). Pe de-o parte, omul e supus torturii dialogului interior pentru că e o ființă căzută, pentru că are un apetit ontologic infinit și pentru că, vrînd să fie autonom, uită prea adesea că este, totuși, teonom. În fond, păcatul nu e decît un alt nume pentru refuz, care e în fapt sinonim cu inerție, comoditate, lenie, indolență, lipsă de atenție. Pe de altă parte, în măsura în care dialogul interior e o cale către autenticitate, un exercițiu de atenție și de concentrare, el devine o cale de ieșire din labirintul la care sintem inexorabil condamnați. A fi „vigilent”, „concentrat”, „atent”⁷⁾, a discerne răspunsurile (și întrebările) adevărate de cele false, a alege sint expresii care revin obsesiv în paginile lui Mihai Șora.

De aceea, atenția, deschiderea și disponibilitatea reprezintă trei valori cardinale în filosofia sa. A fi atent înseamnă a fi deschis și disponibil, a depăși acele tropisme care vor să ne închidă în lumea noastră îngustă și comodă. Pentru acest motiv, omului i se cere un efort continuu de atenție, iar situația sa e asemănătoare înotătorului, care trebuie să fie mereu vigilent pentru a rămîne la suprafața apei⁸⁾. Salvarea ontologică nu e decît, cum spune Unamuno (citat de Șora), *paz en la guerra*, armistițiul temporar într-o veșnică luptă. Altfel spus, omului – fiecăruia dintre noi – i se cere să se debaraseze mereu de acea suprastructură reziduală care e constituită din automatismele formate, din diversele (micile) „trădări” acumulate de-a lungul timpului și care constituie iluzoria dar nu mai puțin reala centură zilnică de „siguranță”.

Dialogul interior e prezent tocmai pentru a ne ajuta să realizăm acest lucru. Pe urmele pascalianului „*nu m-ai căuta dacă nu m-ai fi găsit*”, Mihai Șora afirmă într-un ton plin de speranță: „*dacă există căutare, există și găsiră*”⁹⁾. Abisul care desparte omul creat de Creatorul său nu e prezent decît pentru a depune mărturie despre existența acestuia din urmă. Spuneam anterior că întreg *Dialogul interior* se întemeiază pe o fundamentală problematică religioasă. Într-adevăr, viziunea lui Mihai Șora e aceea a unei lumi miraculoase, pline de semne pe care sintem chemați să le citim și să le înțelegem: „*Lumea ca semn al Celui ce Este*”¹⁰⁾. O lume pe care privirea, disponibilitatea și atenția noastră „existențială” o pot transfigura, o pot deschide, o pot lumina. Aceasta este o viziune profund creștină și afină celei a lui Claudel, care spunea odată că lumea noastră nu e o iluzie (cum cred indienii), ci o *aluzie*. Această concepție răbdate din modelul ontologic al sferei cu raza de valoare nulă, conform căruia centrul – Universala Putintă de A Fi – se proiectează nemijlocit în toate punctele aflate pe circumferința actualității existențiale. Ea e prezentă, așadar, nemijlocit în fiecare din aceste puncte, în același timp în care le debordează din toate părțile.

Mihai Șora

Despre dialogul interior

HUMANITAS

cit cu stilul filosofic Șora (care a speriat și continuă să mai sperie încă cititorii prea confortabili și prea puțin amatori de aventuri filosofice)¹¹⁾, trecusem prin ritul de inițiere în fenomenologie, punctul de plecare al demersului lui Mihai Șora, care mă îndemna stăruitor să citesc Husserl (așa s-a născut peste ani traducerea *Meditațiilor carteziene*). Luasem apoi cunoștință cu operele lui Aristotel, Cusanus, Pascal, Claudel și Descartes, surse absolute indispensabile – alături de Péguy – celui care vrea să înțeleagă pe deplin arhitectura sistemului filosofic al lui Mihai Șora.

Du dialogue intérieur a fost inițial pentru mine, chiar și în aceste condiții, o carte copleșitoare pe care am devorat-o cu pasiunea și bucuria celui care descoperă – pe cont propriu și nu fără îndelungi ocolșuri – un univers limpede și luminos, universal esențelor clare. Am revenit de atunci la ea în mai multe rânduri și am găsit-o de fiecare dată (nu e nici o exagerare în asta!) mereu proaspătă, mereu misterioasă. Scrisă pe un ton abrupt, dintr-o bucată, „pe nerăsuflăte”, cum recunoaște însuși autorul ei

Expoziția Mariane Macri de la Galeria Simeza – tapiserie, compoziții în țesătură

De aici și soluția existențială propusă de Mihai Șora în finalul *Dialogului interior*: echilibrul, armonia nu pot fi atinse printr-o completă detașare de lume, ci doar prin intermediul unui *atașament detașat*, a unei plonjări în real care caută în chiar înima lui temelii care-l constituie și-l debordează înfin. O „angajare aerisită”, cum spune însuși filosoful, urmată apoi de îndoină și, mai presus de toate, de speranță.

Ca toate cărțile lui Mihai Șora, *Despre dialogul interior* nu e defel o carte ușoară. Motivele ar fi mai multe: pentru că e o carte scrisă cu elan metafizic, pe înălțimi (și nu ex cathedra), pentru că e scrisă într-o logică a paradoxului proprie unui spirit profund influențat de Cusanus și Péguy, pentru că cere mereu reveniri și popasuri și, nu în ultimul rând, pentru că e o carte despre limite și autenticitate, subiecte deloc confortabile celor pentru care a fi nu constituie din principiu o problemă. Cartea însăși își apare astăzi ca un ghem extrem de dens din care filosoful a tot tors firul timp de o jumătate de secol, rămânând consecvent viziunii sale metafizice de tinerete. Ce s-a schimbat între timp – mă refer aici la opțiunile politice ale autorului – este explicat într-o postfață scrisă special pentru această versiune românească a cărții. Citind-o din depărtare, am fost cuprins de o undă de tristețe dar și de admirație pentru franchețea filosofului în raport cu o problemă care pînă la urmă nu e decât marginală în paginile volumului de față.

Atunci cînd cărțile de filosofie ale lui Mihai Șora vor ieși din umbra esoterică în care au stat pînă în prezent, cititorii români vor realiza că se află în fața unui adevărat sistem filosofic, iar numele autorului său va fi așezat, așa cum se cuvine, alături de cele ale marilor săi prieteni Mircea Vulcănescu, Noica, Cioran sau Eugen Ionescu. Și ar fi bine să nu uităm că, dintre aceștia, primul care a debutat – strălucit – la Gallimard, în limba franceză, a fost Mihai Șora...

NOTE

1) Alexandru Paleologu, bun cunoscător al *Dialogului interior*, afirmase odată că Mihai Șora scrie mai bine în... franceză decît în românește. Fapt este că expozițiile cărților lui Mihai Șora au rămas pînă astăzi foarte puține. Notabile sînt textele lui Virgil Nemoianu, *Mihai Șora and the Tradition of Romanian Philosophy, The Review of Metaphysics*, March 1990, Vol. XLIII, No. 3, 171, pp. 591-606 și Thomas Pavel, *Le Sot de la terre, Revue de métaphysique et de morale*, No. 4, Oct.-Dec. 1990, pp. 539-542. Am consimțit pe marginea lui *Eu & tu & el & ea...* în „Civitas humana”, articol publicat în *Amfiteatru*, nr. 4 (aprilie), 1990, p. 6.

2) Mihai Șora, „Cuvînt după jumătate de secol” în *Despre dialogul interior*, București: Humanitas, 1995, p. 201.

3) Este vorba despre o carte pe marginea noțiunii de grație la Pascal și o alta despre unitate și pluralitate la care Mihai Șora face adesea referire în *Dialogul interior* (apre disperarea cititorilor privați de surdă...). Din păcate, ele n-au văzut niciodată lumina tiparului, iar autăzi sînt de neghit.

4) Mihai Șora este „autor” cititorilor săi cu o altă carte mereu promisiă și mereu amînată. Este vorba despre *Clips și timpul*, din care un prim fragment a fost publicat în revista *Ramuri* în 1982.

5) Merită un avut curioze de aleasă apreciere la adresa lui *Dialogul interior*, carte pe care a citat-o în câteva rînduri în scrierile sale. Peste ani, cînd Mircea Elade l-a vizitat în abația unde se retrăsese, avea să nutrească un profund interes față de soarta a alți doi români pe care-i cunoscuse și-i apreciasse la Paris: Mihai Șora și Mircea Vulcănescu.

6) *Despre dialogul interior*, p. 15.

7) Un întreg capitol – esențial – din *A fi, a face, a avea* este dedicat problemei atenției („Despre două feluri de a fi atent”).

8) Întreaga pagină 18-19 ar merita citată în acest context.

9) *Idem*, p. 40.

10) *Idem*, p. 123.

AURELIAN CRĂIUTU

Este un moment neobișnuit în actualul context expozițional bucureștean. Neobișnuit este mai întîi fiindcă titlul expoziției, cuminte adaptat la diviziunea – să-i spunem, administrativ-organizatorică – a genurilor în cadrul Uniunii Artiștilor Plastici nu corespunde adevăratului tîlc, mai profund, al obiectelor expuse. Într-adevăr, nu de obiecte de artă decorativă este vorba, destinate în primul rînd să impodobescă un spațiu, dominîndu-l, acaparîndu-l, ci de o reluare a dialogului cu concretul sub alte forme decît cele curențe în arta contemporană. „Concretele” Mariane Macri nu este unul intermediar, ca în pictură, ci materie cotidiană, substanță obișnuită, în care autoarea se străduiește să identifice sacralitatea, ca simplu adevăr al realului. Operația aceasta o face printr-o concepție a spațiului imaginii ca tablou, delimitat de o ramă, uneori vizibilă, alteori nu, care, împiedicînd expansiunea spațială specifică tapiseriei contemporane și tumultul ei, nu o dată agresiv, mărturisesc, ca o profesiune de credință, conștiința limitei. Ocrotită, consistentă calmă a materialelor, devenită abstracție în materia palpabilă, este încărcată de fondul meditativ al demersului și de experiența interiorității care impregnează întreaga creație a Mariane Macri.

Arta ei lese din dilema natură-antinatură, fiindcă nu-și propune nici să evoce realități, nici măcar să le simbolizeze, ci, printr-o practică disciplinată a frumosului, fără nici un fel de prejudecăți anticatolice, așa cum le întîlnim frecvent astăzi, să lase loc unor legi secrete ale naturii să-și spună cuvîntul. În acest sens, am putea identifica în demersul vizual din care s-au născut lucrările atît de gingaș cumpănite, o apropiere de Paul Klee (ca și în compozițiile lui de mici dimensiuni în special, se manifestă în alcătuirile textile ale Mariane Macri interacțiuni spi-

rituale ale artei, întîlniri cu invizibilul, înaintări pe potecile cunoașterii de sine. A vedea exterior echivalență aici cu a contempla interior; a se exprima într-un context cultural – în lumea artei sfîrșitului de secol XX – coincide cu a trăi cultura prin experiența unui cult – cel religios în cazul de față. Rezultă această atitudine față de actul creației artistice și din felul de a înțelege rosturile simbolului, spațiului lui de acțiune. Intervenția Mariane Macri în raporturile dintre idee și formă este în același timp conștient umilă și autoritară, amînd de întrebarea pe care și-o punea cîndva Kandinsky: „Este totul materie? Este totul spirit? Sînt oare desebirile pe care le postulăm între materie și spirit numai niște trepte fie ale materiei, fie ale spiritului?”

Un răspuns l-ar putea sugera chiar una din lucrările expoziției, așezată parcă programatic în centrul vizual al sălilor: este un covor în drept, ascensional și totuși ambivalent, înălțînd discret orice urmă de orgoliu declarativ. Practica simbolului se ghidează în toate lucrările Mariane Macri după o simbolistică a transparenței materiei – fără oculturi ezoterice, precum și după o simbolistică a stereometriei și abstracției. În spirit oțănian, s-ar putea spune.

Contribuie la liniștea care se desprinde din acest ansamblu de obiecte cusute cuernic, cu o bucurie stăpînită, la fel ca broderiile medievale, faptul că Mariana Macri se dispensează de „ornament”, de acel joc-remediu contra anxietății. Ea obține stilul, rafinamentul și eleganța implicite unei viziuni spiritualizate în sensul simplității și al echilibrului, prin denudare și succesive eliminări ale oricărei fel de pitoresc. Așa ajunge să ne ofere pasărea rară așezată a unui mic Eden senin, surzînd ușor, în maniera Ingerului de la catedrala din Reims.

AMELIA PAVEL

Agenda Festivalului „George Enescu”

Miercuri 20 septembrie

Sala Mică a Palatului, ora 17:
Daniel Goji – pian, Virgil Frâncu – flaut, Lorena Țecu – pian, Anna Korondi – soprană, David Lutz – pian (Enescu, Beethoven, Poulenc, Schubert, Schumann, Haydn)
Opera Națională Română, ora 18: Opera din Chiginau, dirijor Alexandru Samoilă prezintă „La forța del destino” de Verdi.

Sala „Mihail Jora” a Radiodifuziunii Române, ora 19.30:
Orchestra de cameră a Radiodifuziunii, dirijor Ludovic Bacș, Eugen Sărbu – vioară, Thérèse Dussaut – pian, Carmina Sărbu – pian (Enescu, Chausson, Mendelssohn, Bartók)

Joi 21 septembrie

Sala Mică a Palatului, ora 17:
Cătălin Ilea – violoncel, Alexandru Hrisanide – pian (Debussy, Enescu, Beethoven)
Sala „Mihail Jora” a Radiodifuziunii Române, ora 19.30:
Orchestra simfonică și Corul Filarmonicii „George Enescu”, dirijor Cristian Mandeal (Brahms, Enescu)

Vineri 22 septembrie

Sala Mică a Parlamentului României, ora 17: Șerban Lupu – vioară, Ilina Dumirescu – pian (Bartók, Enescu, Prokofiev)
Sala „A.I. Cuza” a Parlamentului României, ora 19.30: Radio

Sinfonie Orchester Stuttgart, dirijor Georges Prêtre (Strauss, Bruckner)

Sîmbătă 23 septembrie

Sala Mică a Palatului, ora 11:
Cristina Anghelescu – vioară, Mihai Ungureanu – pian, Nicolae Maxim – flaut (Prokofiev, Enescu, Franck)
Sala Mică a Parlamentului României, ora 17: Corul „Preludiu”, dirijor Voicu Enăchescu (compozitori români)

Sala „A.I. Cuza” a Parlamentului României, ora 19.30: Orchestra Radioteleviziunii din Madrid, dirijor: Sergiu Comissiona, soliști: Valentin Gheorghiu – pian, Viorica Cortez – mezzosoprană (Ravel, Schumann, De Falla, Enescu) (C.A.)

EDITURA HUMANITAS

Josy EISENBERG Iudaismul

Cartea vorbește despre Biblie, Talmud și Cabala, despre profeți, rabini și mesianism, despre controversele născute în jurul „poporului ales”

și al relației sale cu Dumnezeu – într-un cuvînt, despre unul din izvoarele civilizației europene.

Irvin D. YALOM Plînsul lui Nietzsche

Amestec de realitate și ficțiune, acțiunea romanului se petrece în perioada de mare efervescență intelectuală din Viena sfîrșitului de secol trecut, în ajunul nașterii psihanalizei. Un pacient ieșit din comun... un medic cu har, avînd el însuși nevoie de ajutor... un pact secret.

O confruntare de neuitat între un mare filozof și unul dintre fondatorii psihanalizei. O relație bazată la început pe duplicitate și manipulare, ce se va transforma într-o prietenie salvatoare pentru amîndoi.

Âke DAUN Mentalitatea suedeză

„Mulți suedezi dau impresia că preferă să fie lăsați în pace... Unii pot să discute foarte degajat despre mici nimicuri, dar în fond ar prefera să scape pînă și de această banală conversație.

Singurătatea aduce ușurare și alinare, te eliberează de povara așteptărilor pe care societatea le are de la tine. Satisfacția pe care mulți suedezi o simt cînd se plimbă în natură, cînd stau solitari cu undița pe malul apei sau fac o lungă plimbare cu cîinele lor lor izvorăște în parte tocmai din bucuria de a scăpa de presiunea socială, de a nu trebui să vorbească, de a nu trebui să se conformeze.”

Adevărul despre cum sîntem

D. DRĂGHICESCU,
Din psihologia poporului român,
ed. Albatros, 1995, 482 pag., 3.500 lei

A fost repusă în circulație, de editura Albatros, o însemnată operă cu destin vitreg a culturii noastre: *Din psihologia poporului român* de D. Drăghicescu. Apărută în 1907, cartea aceasta cunoaște abia acum o reeditare (studiu introductiv: Virgiliu Constantin-Galiceni, îngrijirea ediției și notele: Elisabeta Simion), după aproape nouăzeci de ani, deși uitată cu totul nu a fost, căci Ralea sau Mircea Vulcănescu s-au referit la ea, în lucrările lor de etnopsihologie. Iar I. Negoieșcu, în *Istoria literaturii române*, vedea în criticismul radical al lui Drăghicescu o anticipare a poziției lui Cioran din *Schimbarul la față a României*: „*Lucruri atât de rele despre români n-a mai spus decât sociologul Dimitrie Drăghicescu (...), Drăghicescu însă cu scopul ca să ne cunoaștem mai bine și să ne îndreptăm*”.

Luciditatea demitizantă a autorului, deplina libertate de spirit cu care ataca chestiuni spinoase, nevrăgice, din soia celor care excita deobște orgoliile vernaculare, au făcut ca lucrarea să-i fie primită cu ostilitate, multora stîrnindu-le o senzație de disconfort. Nu doar cultivatorii exaltării naționaliste au privit-o cu ochi răi, la apariție și mai târziu, dar și exponenții mentalităților belferice, pe veci înrobite clișeele măgulitoare despre istoria neamului și despre felul nostru de a fi. Nici în anii comunismului soarta cărții lui Drăghicescu nu a fost mai bună, ba putem spune că dimpotrivă: puținele exemplare existente în bibliotecile publice nu puteau fi consultate decât cu aprobare de acces la „fondul special”.

Sub vîntul Orientului

Adept al determinismului, D. Drăghicescu vede raporturi de causalitate decisive între istoria popoarelor și fizionomia lor spirituală („psihologia”). Pe această concepție își întemeiază cercetarea „psihologiei poporului român”, lucrare proiectată în mai multe volume dintre care l-a scris numai pe primul, „*Rolul nostru*” - notoză în *Introducere* - *va fi să stabilim punctele principale ale împrejurărilor istorice și sociale în cari s-a dezvoltat neamul românesc și din cari decurg, ca din niște fântâni firești, calitățile și defectele noastre sufletești*”. Metoda deterministă după care D. Drăghicescu se va călăuzi este enunțată deci cu extremă limpezime.

Rezumind sever materia cărții lui D. Drăghicescu vom spune că ea înfățișează, analizîndu-le, fazele destrucției spirituale a poporului nostru, proces întins pe mai multe sute de ani, în circumstanțe istorice care ne-au fost mereu în defavoare (dezmembrare statală, repetate ocupații străine, rivalități interne speculate de inamicii din afară), pînă tîrziu, către mijlocul veacului XIX, cînd, schimbîndu-se în bine, pentru noi, cursul istoriei (tîrziu din 1859, obținerea independenței de stat etc.), se iviră și șansele unei redresări.

Aceasta este linia urmărită de autor în demonstrația sa, de cel mai mare interes fiind însă analizele care o sus-

țin, interpretarea faptelor istorice, a documentelor, a mărturiilor în jurul cărora demonstrația se organizează. Determinismul preconizat de Drăghicescu este unul complex, operînd cu argumente luate din etnografie, istorie, lingvistică, sociologie, psihologie, geopolitică și din multe alte domenii. Sursele de informare sînt, bineînțeles, acelea de care putea cineva să dispună în epoca elaborării studiului. Că informația științifică de care s-a folosit Drăghicescu, la 1907, ne apare acum datată, în cea mai mare parte, este un lucru sigur, dar tot sigur este că, în ciuda acestei datări, lucrarea nu s-a depreciat defel. După nouă decenii este vie, este purtătoare măcar a unor elemente de meșaj actual și întrebarea este prin ce anume reușește să fie astfel? Vom afirma că prin atitudinea ei generală și în chip deosebit prin etica ei, prin îndrăzneala de a fi spus tot adevărul, astfel cum autorul l-a peroput, *despre cum sîntem noi ca popor*. Cu bune și rele, cu însușiri și defecte. Cu defecte mai ales, cu slăbiciuni, cu traume, cu alterări ce au mers pînă la schilodire a fondului sufletesc inițial, căci acestea i se impun mai cu seamă atenției autorului, lucid observator al acțiunilor, mereu de-structurante moral, ale împrejurărilor istorice. Văzînd răul, nu-l poate trece sub tăcere, mai ales că-i deslușește și cauzele. De altfel, nici remediile, nici căile de vindecare, atunci cînd le întrezărește, nu le trece sub tăcere.

Faptul cu urmările cele mai neferice în istoria românilor, imposibil însă de evitat, a fost, după D. Drăghicescu, amplasarea noastră în chiar zona ce desparte Occidentul de Orient și căderea, pentru multă vreme, sub influența atotcuprinzătoare a Orientului: „*Cînd destinele neamului nostru ne așezară la punctul de graniță, între două lumi atât de deosebite prin atmosfera morală de care sunt dominate, viitorul nostru în mare parte fu de atunci hotărît. Îndeosebi pentru trecut, vîntul care sufla peste țărilor noastre veni numai din Orient. Atmosfera morală a Orientului ne învăluiră, ne copleși și ne izolă de lumea Occidentului, cu care eram deopotrivă învecinați*”.

Pecetea negativului este pusă de D. Drăghicescu pe tot ce ne-a venit dinspre Est, neostîndu-și vorbesc, pînă la obsesie, de „*Intenericul Orientului*”, de „*Înrădărirea nefericită ce avu Orientul asupra noastră*”. Tot răul se abătă asupra românilor din acea parte, toată decăderea, toată coruperea moravurilor și moleșirea voinței de acolo ni se trag, din împrumutarea obiceiurilor și, pînă la un timp, a instituțiilor, a legilor și chiar a model vestimentare, făcută și ea vinovată de Indemna la „*trîndăvie și nepăsare*”. Drăghicescu invinuieste lărgimea hainelor cu „*pulpene flotante*” de admirația energiei celor care le purtau, iar uriașele calpăce puse pe cap de efecte apăsătoare și constrîngătoare, la propriu, asupra organului nobil al gîndirii. Concepția deterministă e dusă aici parcă prea departe de Drăghicescu, de nu cumva el va fi dorit să se și amuze, exagerînd cu inten-

ție: „*Cu niște mîncaci largi, lungi și despicate, care împiedică și paralizază mîinile, este peste putință a fi activ și energic (...). De asemeni chipul de a-și acoperi capul este tot ce poate fi mai caracteristic în această privință. Acele ișlice și calpăce enorme țineu creierul prizonier sub masa lor. Nici o inițiativă, nici o scripire de minte ingenioasă nu putea să scape de sub asemenia căciulă*”.

Constatarea înecării „*din toate părțile*” a poporului român „*în atmosfera morală a Orientului*” e însoțită, în cartea lui Drăghicescu, de observarea existenței unor factori ce au favorizat din interior această înecare. Nu ultimul ca însemnat era dezunirea cronică a românilor, ruptura adîncă dintre boierime și țărănime, despre cea dintîi Drăghicescu avînd cea mai rea opinie: „*(...) n-a fost stăpînită, totdeauna, decât de cel mai cumplit interes personal și de cea mai orbitoare canitate*”. Dar o judecată încă și mai drastică și, într-un fel, revoluționară, este pronunțată la adresa bisericii, despre care oricine știe (a învățat) că a contribuit esențial, în istorie, la păstrarea ființei și conștiinței românești. Drăghicescu vede însă cu totul altfel, incriminînd poziția capitulară a bisericii noastre creștin-ortodoxe, care ar fi îmbrățișat fără urmă de împotrivire slavizarea și grecizarea. Ca de altfel despre orice în carte și despre aceste lucruri Drăghicescu vorbește fără menajamente: „*Slavismul bulgar sau moscovit stătu gata, în două rînduri, să ne înghită, mulțumită bisericii ortodoxe ce aveam în comun cu el. Iar drept-credințioșii din Levant și din Fanar, îmbrăcați în odăjdii perfide, dezbrăcără mănăstirile și pe țărâni de țărînelor bogate. Dacă neamul nostru se păstră și scăpă nu fu prin, ci peste biserică*” (s.a.). Grele acuze pe care nu știu să le mai fi adus cineva bisericii noastre și care așteaptă, oricum, un răspuns. Fie și unul dat cu o intruziune care tot crește...

Pecetea neisprăvirii

Am vorbit despre criticismul lui Drăghicescu, despre accentul pe care îl pune pe relevarea trăsăturilor noastre negative, apărute ca urmare a unor împrejurări social-istorice care nu prea ne-au răsfațat. O face, intrădevar, și dintr-un subînțeles imbold pedagogic, pentru a ne cunoaște mai bine și a ne îndrepta, cum observase Negoieșcu. Să vedem cîteva dintre aceste trăsături.

Ar fi, înainte de altele, aceea pe care Drăghicescu o numește „*neisprăvirea*”, „*pecetea neisprăvitului*” în mai tot ce facem, reflex al faptului că „*sîntem neisprăviți geograficește și istoricește*”. „*Ca și istoria*” - scrie Drăghicescu - „*harta noastră este neisprăvită, înjumatățită abia și este încă în așteptarea statornicirii a celor de pe urmă contururi adevărate și naturale ale ei*”. Scrie la începutul veacului, acesta rînduri se raportau, desigur, la situația din acel moment, anterior Marii Uniri întregitoare a „*hărții*”, care însă nu dură prea mult, cum se știe, istoria fiindu-ne și azi, din nefericire, împotrivitoare „*isprăvirii*”.

În continuare, Drăghicescu vorbește despre pasivitatea românului, caracterizat prin „*rezistență defensivă, resemnată, pasivă, supusă, înfrîntă*”. Revoltele „*sunt lucruri necunoscută țărînilor noștri*”, riscă el să afirme tocmai în anul 1907, care nu prea îi va confirma aserțiunea. Trăiesc și sociologii surprizele lor! Mai departe, vorbește despre „*lipsa de dezvoltare proprie, unitară, omogenă a desfășurării trecutului*”, învecînd prea scurta rîstimp, în comparație cu vecinii noștri, în care românii au dispus singuri de soarta lor. Ne-au poruncit prea mulți și prea multă vreme, con-

stată amar Drăghicescu, numîndu-i pe hulgari, pe unguri, pe turci, pe greci, pe ruși, exagerînd cel puțin în privința primilor. Dependenta de alții și neomogenizarea vieții de stat a românilor a atras, în viziunea deterministă a lui D. Drăghicescu, nearmonizarea, neînchegarea în structuri, am spune azi, a trăirilor spirituale, a „*mentalității*”. „*Conținutul minții noastre alcătuiește nu un aliaj, ci un amalgam, nu este un tot, ci o sumă*”. Acuză și lipsa de originalitate a unor exprimări artistice, argumentînd cu ideea că basmele, legendele românești „*toate sînt împrumutate de la vecini*”, nu au motive proprii. Sociologul nu realizează însă că și ale vecinilor sînt la fel, că temele, motivele folclorice migrează de la un popor la altul, mai ales în arile învecinate.

Salvați numai prin reforme

Înventariîndu-ne „*defectele sufletești*”, bineînțeles că Drăghicescu nu putea lăsa la o parte „*tradiționala noastră nepăsare*”, „*credința în fatalitate*”, în „*soartă*”, un alibi, adeseori, să recunoaștem, pentru voluptatea de a trîndăvi, pentru lene. Mana ce strică strugurii sau bolile umane vin toate de la Dumnezeu și a stropi via sau a umbla după doctori ar fi un sacrilegiu, o sfidare a voinței divine. Relele vin și trec după cum e voia Domnului. O filosofie care a încetățenit la români nepăsarea, neîncrederea în eficiența măsurilor de prevenire, de prevenire a răului, explicabilă însă și istoricește, ca fel de a fi al unei lumi oricînd expuse dizlocărilor, risipirii, distrugerii. La ce bun, dacă mereu vin turcii, să-ți organizezi temeinic gospodăria, să-ți protejezi munca, avutul? Forme de apărare? Printre altele, supunerea numai aparentă, prin ascunderea gîndului sau spunerea lui numai pe jumătate, sau mult ocolită, aminată, tergiversată, mod de a proceda intrat mai ales în deprinderile omului de la țară. Suspectînd pe oricine de rele intenții, el nu va spune niciodată de la început ce dorește de la celălalt, nici ce crede despre el, complicitînd înfin relațiile uzuale din spirit de prudență. Felul de a acționa al „*disimulatului*” Ilie Moromete e anticipat cu cincizeci de ani în cartea despre „*psihologia poporului român*” a lui D. Drăghicescu. (v.p. 393).

Să mai amintim, în fine, dintre multele metehne ale sufletului românesc pe care sadiul Drăghicescu ni le împinge sub priviri, încă una: mulțumirea cu aparentele. „*Totul se face ca și cum ar fi pentru ochii unor drumetri, cari n-au de gînd să vie de două ori pe același drum. Totul nu este să fie ceva ci să pară că este*”. Sîntem foarte aproape, aici, de critica formelor fără fond junimistă, pe care liberalul și „*afinității socialiste*” Drăghicescu, neagreat de Maiorescu din considerente probabil politice, o formulează în alt loc încă mai explicit: „*(...) reformele prea multe ale instituțiilor, înlocuirea prea repede cu altele străine, prea înaintate și complicate, topină tiparele activității, dizolvă caracterul și dezlanțue anarhia*”.

În spusele acestora trebuie totuși văzut numai un îndemna la măsură și seriozitate, și nu o dezaprobare a reformelor. Altă soluție decît reformele, pentru îndreptarea țării și a caracterului românilor, liberalul occidentalizant D. Drăghicescu nu poate să vadă și ne-o spune, din pragul începutului de veac XX, în termeni deloc perimați: „*(...) cei alesi vor fi fîurătorii sufletului românesc, desăvîrșitorii personalității noastre etnice. Metoda lor nu poate fi decît democratică. Procedurile lor nu vor putea fi decît reformele și măsurile sincere și profund democratice*”.

GABRIEL DIMISIANU

CRONICĂ DE CARTE

Ținuta obligatorie

ALEXANDRU CIORĂNESCU,
Amintiri fără memorie, I, 1911-1934,
Editura Fundației Culturale Române, 179 pag., 3.000 lei

Omul din dicționar

Dat fiindcă editura FCR s-a conformat (cel puțin în acest caz) prostului nostru obicei editorial de a lipsi cartea de prezentarea bibliografică a autorului, să apelăm dintru început la capitolul Alexandru Ciorănescu (redactat de Mircea Angheliescu) din Dicționarul scriitorilor români, 1995.

Născut la 15 nov. 1911 în com. Moroeni, jud. Dimbovița, Al. Ciorănescu a absolvit în 1933 Liceele la București, o dată cu Școala de Arhivistică și Paleografie, a studiat la Școala Română de la Fontenay-aux-Roses (1934-1939), și-a dat doctoratul la Paris cu o teză despre Ariosto în Franța (1938), a fost lector de română la Universitatea din Lyon (1937-1940), consilier cultural al ambasadei române de la Paris (1940 și 1945-1946), director literar al Editurii Contemporane (1942-1945), director al Teatrului Municipal din București (1944-1945), inspector general al artelei (1943-1946) și a condus revista *Universul literar* (1944-1945). Întors de la Paris, e destituit din funcțiile oficiale românești (1946). Devine secretar general al revistei *Le livre* (1946-1948), cercetător la CNRS (1948), profesor de literatură franceză la Universitatea din La Laguna (Tenerife, Spania), *visiting professor* la Bahia Blanca, Bordeaux, Londra, Oxford.

Alexandru Ciorănescu este autorul unor lucrări europene de referință în cel mai concret sens al cuvântului: *Bibliografia literaturii franceze din sec. XVII*, *Dicționarul etimologic român*, *Principii de literatură comparată*, ca și *El Barocco o el descubrimiento del drama* (1957, tradusă - oare prin ce mister? - în 1980 la Editura Dacia, cu postfață de Dumitru Radulian). Să nu uităm studiile de tipologie literară din *Cultura română și spiritul european*, *Clasicism și romantism în literatura română*, *Teatrul românesc în versuri sau volumul La masque et le visage*, din 1983. Și nici faptul că monografului Depărățeanu din 1936 avea să declare într-un volum despre Ion Barbu, apărut în 1981 la New York, cum că poezia

isărișului este „poate cel mai mare poet român al secolului”.

În fine, citindu-i amintirile, e util să notăm mediul familial de noblete culturală, cu părinți învățători (tatăl - și autor cunoscut de manuale) și cu cel puțin doi dintre frați - de notorietate: George și Ioan Ciorănescu. Cel dintâi: doctor în științe politico-economice, fondator al Uniunii Internaționale a Democrațiilor Creștine, secretar general al Fundației Regale Universitare Carol I din Paris, redactor-șef la Europa Liberă - München (1955-1970), cavaler al ordinului de Malta, fondatorul revistei și cenaclului *Apozia* din München, autorul unei lucrări renumite despre Basarabia ș.a.m.d. Celălalt: autorul mai multor volume de poezie, traducător asiduă de poezie franceză, de Racine, dar și de Shakespeare etc.

Așadar, unde te uiți: studiu, tenacitate culturală, diplomatie și eficiență, cultul muncii într-o firească aristocrație a valorilor perene, echilibru și - *qualité matresse*: „de la tenue avant toute chose”!

Memoria la patru ace

Alexandru Ciorănescu se mișcă în spațiul amintirii cu suplețea ușor ironică și tandru-superioară a diplomatului, conștient că biografia-l obligă la evocarea-coralor. Ca și cu sobrietatea catalitică a universitarului de vocație și farmecul moderat al omului de lume, cunoscător de uzanțe și nuanțe-n toate cele.

Nimic patetic aici, nimic prea intim și impudic (în afara... primului sărut din clasele primare). Lirismul - cînd survine - este lute censurat de autoironie. Eul se dezvăluie prudent, de obicei indirect, prin evocarea celorlalți. Viața sentimentală lipește, obsesii nu există, totul e aseptice, axat pe carieră, pe destinul cărtăresc în tușe fine și culori tăcute. Poate că *prea cursiv*: peste sincope se trece-n tăcere. În fine, fără șarje de orgoliu vindicativ, fără exces de cancanuri acide, ci slujind moderația în limitele adevărului.

Pagina memorialistică a lui Al. Ciorănescu nu atrage prin culoare și spectacol, ci impune prin doza atent al soluțiilor și precizia accentelor, avînd acea rece strălucire a prestației nu prea des întâlnită în scrierile la persoana I de sol dimbovițean. De ralinat neapărat la Jurnalul lui Tudor Viannu, dar și - puțin, însă incitant - la spiritual bonom și hedonist-levantin al „boierului” Alexandru Rosetti, dacă ținem.

În două fraze, avem, de altfel, omul întreg: „Prima condiție pentru a te simți bine e să te convingi că toți cei din jurul tău se simt bine”. Și: „Am avut de totdeauna o repulsie fizică pentru obiectele neplăcute (...) Am preferat opozițiile dinăuntru celor din afară. De multe ori, ca să pîn capăt unor discuții, dau celuilalt dreptatea pe care n-o are”.

1911-1934 va să zică: familia și studiile, Moroeni, București, Veneția și Paris, relația cu Nicolae Iorga (de unde inamicia lui C.C. Giurescu), dar în primul rînd punerea în pagină a unor personalități din lumea erudiției universitare românești și franceze, nume sonore, dar prea puțin familiare nouă.

Le vom lua pe rînd săptămîna viitoare: abundența de material din acest număr al „22”-ului ne-a impus segmentarea articolului.

Să nu uit: în cronică de-acum două săptămîni la cartea lui Alex Mihai Stoenescu, col. I, paragraful 3, corect era „care-ți” și nu „care-și”, fiind vorba de pleoapa mea, nu a „anchetatorului”...

DAN C. MIHĂILESCU

ANUC
pentru NEDELCIU

Asociația Națională a Uniunilor de Creatori - ANUC - organizează un spectacol în beneficiul scriitorului Mircea Nedelciu. Spectacolul este realizat de către Uniunea Compozitorilor și UNITER și va fi prezentat în ziua de 20 septembrie a.c., ora 19, la Terasa „Lăptăria lui Enache” (Teatrul Național București), cu intrare liberă. Donațiile bănești care vor fi făcute cu acest prilej sau prin depunerea în contul bancar al UNITER nr. 45.10.7.14.2 deschis la BCR Filiala Sector 1 - București, cu specificarea „pentru Mircea Nedelciu”, vor intra în fondul destinat salvării vieții scriitorului. În program: Leopoldina Bălanuță, Valeria Seciu, Maia Morgenstern, Ovidiu Iuliu Moldovan, Ion Caramitru, Dan Puric, Eusebiu Ștefănescu, și Anca Parghel, Mircea Tiberian Quartet, Johnny Răducanu Quartet. În spectacol va participa și poetul Mircea Dinescu.

Tot sub egida ANUC, Uniunea Artiștilor Plastici organizează în același scop o mare licitație cu 100 lucrări de artă, licitație ce se va desfășura la Muzeul Literaturii Române în ziua de 21 septembrie a.c., ora 17.

Departamentul Presă,
Informații, Relații al UNITER

Institutul Cervantes

organizează între 14 octombrie și 11 noiembrie 1995 cursuri de pregătire pentru susținerea examenului de obținere a Diplomei de Limba Spaniolă (D.E.L.E.). Cele 15 ore corespunzătoare fiecărui curs se vor distribui în cinci ședințe, sîmbăta între orele 10.00 și 13.00, iar costul este de 60.000 lei. Probele vor avea loc pe data de 17 noiembrie, iar înscrierile se vor putea face pînă la data de 12 octombrie, prețul fiind echivalentul a 12 USD, la cursul oficial al zilei de înscriere, pentru nivelul de bază și, respectiv, 15 dolari pentru nivelul superior.

De asemenea, Institutul Cervantes din București are plăcerea de a-i informa pe toți cei interesați cu privire la *Cursurile de Limba Spaniolă* corespunzătoare anului școlar 1995-1996. Distribuția materiei de studiu pe patru nivele - inițial, mediu, avansat și superior - precum și realizarea unei probe de verificare, gratuită, în vederea înscrierii, sub direcția îndrumare a profesorilor, permite fiecărui candidat stabilirea nivelului adecvat al cunoștințelor sale, cerință indispensabilă pentru garantarea eficienței procesului de învățare.

Pentru ca fiecare persoană să poată alege cursul corespunzător nevoilor și posibilităților sale, Institutul Cervantes oferă, la fiecare nivel, variante de durată și intensitate: *Continuado*: 3 ore/săptămîna, 38 săptămîni (total 114 ore) - tariful pentru salariați/studenti și pensionari este de 120.000 lei/90.000 lei; *Extensiv*: 3 ore/săptămîna, 24 săptămîni (total 72 ore) - tariful 72.000/54.000 lei; *Semiintensiv*: 4 ore/săptămîna, 15 săptămîni (total 60 ore) - tariful 60.000/45.000 lei; *Regular*: 5 ore/săptămîna, 12 săptămîni (total 60 ore) - tariful 60.000/45.000 lei. La încheierea cursului ales, cursantul va obține un certificat și are posibilitatea de a se înscrie la un altul, conform nivelului său de cunoștințe.

Cursurile vor începe pe data de 2 octombrie, deși înscrierile se vor prelungi pînă la data de 20 octombrie, la sediul Institutului Cervantes din București.

Cei interesați se vor putea adresa, pentru înscrieri și informații, la sediul Institutului din str. Paris nr. 34, tel. 212.13.54, 212.17.81

SUMARUL nr. 39

- Horațiu Pepine - corespondență de la Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei - Strasbourg, septembrie 1995
- Congresul femeilor de la Beijing - interviu cu Maria Șandor realizat de Rodica Palade
- Cronică de carte - Andrei Cornea despre cartea Alinei Mungiu „Românii după 1989”
- Alex Geo Șerban despre „Dicționarul scriitorilor români” de Marian Papahagi

Editura PRO EUROPA

ALTERA

Alteră este o revistă trimestrială editată de Liga Pro-Europa, asociație neguvernamentală și non-profit care își propune să stimuleze dialogul social, promovind valorile pluralismului, respectul pentru diversitate și integrarea europeană.

Editor: Smaranda Enache, Elek Szokoly
Colegiul editorial: Gabriel Andreescu, Nicholas Harsányi, Jakub Karpinski, Pierre Kende, Christoph Pan, Alan Phillips, Paul Philipp, William Totok, Dorin Tudoran, Varujan Vosganian

Redactori: Anamaria Pop, Mihály Spielmann, Liviu Vănuș
Abonamente: în România: 12.000/an; în străinătate: 50 USD/an (taxele postale incluse)

Cont Banca Agricolă S.A., Sucursala Mureș: 459660100 (lei); 47968601.300 (USD)
Adresa redacției: altera, LIGA PRO EUROPA, 4300 Tirgu-Mures, P-ta Trandafirilor nr. 5, C.P. 1-154, tel/fax: 40-(0)65-168549, 40-(0)65-117584
E-mail: altera@lpe.sbn.ro

FRAGMENTARIUM

JUDAICA - CHRISTIANA - ISLAMICA

Volumul de față cuprinde texte referitoare la trei religii fundamentale: iudaismul, creștinismul și islamismul. Creștinismul este reprezentat de studii romano-catolice. Perspectiva islamică este sunnită. Iudaismul este prezentat prin medierea unor instrumente (recenzii, comentarii, studii bibliografice) destul de puțin tributare partizanatului confesional. Destinul unui public capabil să găsească destul de ușor texte (impecabile) referitoare la creștinism ortodox (românesc sau nu), Fragmentarium nu include asemenea lucrări, limitându-se să ofere câteva semne ale existenței celorlalți.

GABRIEL ANDRESCU

Japonia: fața cealaltă a lumii

Trei sînt diplomații cu care am avut o relație mai apropiată și al căror interes pentru România depășea datoria lor profesională: Agy Kuperman, Coen Stork și Kanji Tsushima. Prima, atașata culturală a Statelor Unite în perioada revoluției, s-a alăturat mulțimii care manifesta contra lui Ceaușescu, „participînd” în felul ei la evenimentele din decembrie. Peste cîteva luni, Departamentul de Stat îi oferise o medalie pentru comportamentul său curajos. A făcut ceea ce a putut pentru a intensifica relațiile româno-americane. În iunie 1990 a venit la sediul GDS, a intrat printre mînerii care umpluseră curtea și i-a spus celui care pîlărea că îl conduce: „Locul în cauză are apărători”.

Despre al doilea diplomat pe care îl am în minte s-a vorbit și s-a scris mult la noi. Și Coen Stork, ambasador al Olandei la București între 1988-1993, a fost pe 21 și 22 „la revoluție”. Inițiativa veche, destinate ajutorului olandez în domeniul culturii, drepturilor omului, dezvoltării instituțiilor ș.a. sînt vizibile și astăzi. Antipatia MAE, manifestată înainte și după plecarea sa din țară, nu face decât să onoreze devotamentul extraordinar pentru România autentică al celui mai iubit dintre ambasadori”.

Prima diplomat pe care l-am întîlnit, dintre cei amintiți, a fost însă Kanji Tsushima. La începutul lui ianuarie '90. În timpul scurtei întîlniri pe care am avut-o — nu îmi mai amintesc de ce — în Piața Romană, mi-a spus un lucru pentru care atunci nu eram în nici fel pregătit: „Dacă românii stau în stradă, în loc să muncesc, Japonia nu va avea interese aici”.

Cu Kanji Tsushima m-am reîntîlnit în 4 august, în timpul vizitei pe care am făcut-o la mijlocul verii lui 1995, la invitația Fundației Japonese. La dinner oferit de dl. Ikuya Sadao, vicepreședintele executiv al Fundației, a venit și cel cu care m-am văzut și am comentat de multe ori evoluția evenimentelor din țară, după cea primă cunoaștere din ianuarie 1990. Kanji Tsushima pentru mine este un adevărat descendent al nobililor samurai: extremă discreție, asociația unor sentimente puternice, severitatea calmă a judecăților împreună cu o rafinată solidaritate. Am revenit la discuția de acum cînd ai și jumătate; în ciuda eforturilor ambasadei japoneze, industriașii japonezi nu pot fi atrași să vină în România.

Umblînd pe străzile Japoniei, prin hoteluri și pe culoare de instituții, prin magazine ori săli de spectacole, prin trenuri, metrou, deci, într-un cuvînt, oriunde, privilegiatul acestei călătorii va percepe teribila înclinăția a japonezilor de a face ceva cu rost, cît mai bine și cu o împăcare pe care nu am găsit-o — totuși! — nici la harnicii Europei ori Americii. Marea de oameni, în stare să recreeze complet, inobilind tot spațiul — îată impresia vie a contactului cu Japonia, pe care cu greu poți s-o suplonești din lecturi. Într-un fel de apoteoză, sinteza acestei experiențe am avut-o cu trei zile înainte de despărțirea de Țara Soarelui Răsare, cînd am

urcat la etajul 50 al Prefecturii din Tokyo. Prin uriașele goamuri care tăiau zidurile de jur împrejur, ca într-un acvariu invers, se vedea, cit puteai cuprinde cu ochii, relieful de beton, sticlă, aluminiu, oțel, lemn, asfalt; o gigantică creație și, în fond, numai centrul megapoliului care are Tokyo doar ca primă aglomerație urbană. „Știi, acum cincizeci de ani, nu era nimic aici”, a rostit însoțitoarea mea, aproape discret. O, Doamne!, este posibil așa ceva, doar în cincizeci de ani?, am gîndit, cu respirația tăiată. (În România se fac în curînd șase, de la Prefectură.)

Acum pot spune: există popoare care pot construi o lume, din nimic, în cincizeci de ani.

Dar, deseori, japonezii mi-au dat impresia unor copii. Ea nu mi-a fost infirmată, ci doar nuanțată de japonezii ai căror ani petrecuți în Europa le-au adus o oarecare distanță, vorbind de acest subiect. Impresia vine, printre altele, din extrema seriozitate cu care japonezii îndeplinesc obligațiile cele mai banale: împachetarea unui obiect, primirea cuiva, activitățile de serviciu, servirea într-un restaurant. Se adaugă pofta cu care ridă la o glumă simplă: cum se bucură într-o situație comică. În ceea ce privește jocurile de cuvinte, finele sugestii contextuale, ele sînt înțelese cu greu și, oricum, par prea departe de veselia vie, spontană pe care japonezii par să o prefera.

Japonezii mai par să adauge ceva pe aceeași linie a inocenței: o șocantă sinceritate. Într-o seară, la o cină prietenească, o profesoră care predă la Universitate o limbă est-europeană mi-a explicat, rîzînd, de ce a optat pentru specialitatea ei: „Cînd am fost să aleg, acum 30 de ani, nimeni nu studia această limbă. Deci nimeni nu mă putea controla cît de bună sînt. Dacă cineva vine azi la mine și mă întrebă: „Este adevărat ce-i aici?”, eu îi spun: „Da, este adevărat!”, și el mă crede, pentru că eu sînt singura specialistă”. A continuat cu alte exemple, rîzînd.

Acușată formă de ingenuitate am întîlnit-o și acolo unde este cel mai greu de practicat — la funcționarii guvernamentali. Încă de la București mi s-a cerut să comunic întrebările pe care am de gînd să le pun oficialilor din Tokyo. La Ministerul de Justiție m-am interesat însă de altceva; nu erau întrebări comode (am să revin), pentru că organizațiile de drepturile omului din Japonia mi-au pus în vedere existența unor subiecte delicate. Tîrîndu-mă funcționar cu care vorbeam își schimba poziția de pe o parte pe cealaltă, zîmbea, se mira, mi-a zis că el era pregătit pentru alte întrebări, deci că se poate referi numai la o părere personală, iar aceasta era... chiar poziția guvernamentală. Dar totul era pînă la urmă o dulce scenă, ce putea să amuze pe cineva, nu să irite. În orice caz, nu m-am lovit de cinismul obișnuit în astfel de situații, de pe alte meridiane, ori de minciuna sfruntată; japonezul a respectat convențiile instituției, dar

„fidelitatea” lui nu a părut, în nici un moment, afidătoare.

În sfîrșit, o altă imagine, nu fără legătură cu acest comportament copilăros al locuitorilor de la Soare Răsare. În timp ce schimbam canalele televizorului de la New Otani Inn, la miezul nopții, suportînd rigorile diferenței de orar, am prins un program... sexy. La ora aceea din noapte nu aveam un lucru mai bun de făcut. Am putut vedea și aici semelele diferenței. Scenele sexy erau amuzamente colective în care participanții concureau într-un joc, pierdeau eventual, și atunci trebuiau să-și scoată un sutien, un chilot (etc.). Se distrau acoperindu-și cu mina sexul. Un spectacol „vesel”, fără lascivitatea ori turburarea trucată pe care alți producători o propun.

Străzile pe unde am umblat, în Kyoto, Hiroshima, Osaka, Tokyo, Yokohama, sînt extrem de pașnice. Mi s-a spus că mă pot plimba noaptea fără nici un pericol și am văzut multe femei care se întorceau singure, la ore înaintate, fără să pară a-și face griji. Japonia continuă să rămîna, în ciuda unei inevitabile creșteri a delincvenței și a straniului caz Aum, o lume în care te simți în siguranță. Un semn sugestiv; și în Occident anumite produse de mici dimensiuni și la un preț sensibil (baterii, minuscule aparate electrice și electronice) sînt așezate pe un suport, lîngă vânzător, deoarece pot fi prea ușor ascunse într-un buzunar. Majoritatea magazinelor din Japonia nu par să-și pună această problemă.

Explicația cere o mulțime de referințe istorice, alte date specifice care caracterizează tipul actual de prosperitate japoneză. Individul intră de mic într-un sistem sever de raporturi umane: familia, apoi școala, apoi instituția unde lucrează. În toate preexistă obligații reciproce — precise, globalizatoare. Respectate pe toată scara ierarhică. S-a scris însă mult despre specificitatea „contractului social” japonez, ca să mai repet. Actuala criză economică care durează, de fapt, de mai mulți

ani) a creat situații necunoscute anterior în Japonia. Iată, în Tokyo a apărut un cartier al săracilor fără adăpost — mi s-a spus. Am cerut să-i văd, și l-am văzut. Îmi și imaginam, amestecînd imagini din New York și Mexico City, o suburbie insalubră, o aglomerație în care ți-e teamă să umbli. Am descoperit însă 10-20 de cutii de carton, pitite în spatele unor mari ghiwece cu flori, pe latura dreaptă a unui pasaj de trecere, de circa 30 de metri. Ocupanții — greu de văzut. Iar la ieșire, în rotunda cu fîntîna arteziană, alte 3-4 persoane întinse pe jos. *Le quartier des clochards...* Asta-i tot? Dar de ce nu cerșesc?, am întrebat.

În Japonia nu se cerșesc. Nu intră în mentalitatea japoneză. Cei pe lîngă care trecuseră trăiesc probabil cu alimentele la care renunță magazinele seara.

Confortul psihologic general din orașele japoneze a însemnat puțin, pe lîngă senzația de Paradis pe care mi-au lăsat-o grădiniile din Japonia. Nu mă refer nici la metafizica peisajului, nici la riguroasa convențiilor, nici la vrea altă „semnătură” estetică. Grădina Shukkei-en din Hiroshima: un lac central, meandre vegetale îndelung finisate, mici pavilioane. La capătul pietrelor pe care mă așezasem roiau cropi colorați și broaște testoase, doritoare să primească de mîncare. M-am aplecat peste marginea jasă întînzînd degetul în speranță, trădată întotdeauna pînă la acest drum, să le pot atinge. Și, ca-n poveste, broaștele testoase se lăsară mîngiate pe cap sau îmi prinduseră degetul în gura lor de reptilă, deschisă larg. Iar poștii se zăbeau în jurul miinii eufundate în apă, lovind-o. În parcurile care înconjoară templele situate în afara orașelor, sute de căprioare asaltează vizitatorii. Dacă ai ceva de mîncare în mînă, îți prind că-masa între buze, te gidilă, te împung cu botul. Niciunde nu am văzut o astfel de împăcare între „regnul” omeneș și regnul animalelor, posibilă doar acolo unde regula non-agresiunii nu a fost încălcată niciodată.

ABONAMENTE TRIMESTRIALE CU REDUCERE

11%	5.000 lei cu expediere prin poștă
14%	4.500 lei cu ridicare de la redacție
29%	4.000 lei cu expediere prin poștă
33%	3.500 lei cu ridicare de la redacție

Cei interesați sînt rugați să expedieze prin mandat poștal suma corespunzătoare, pe adresa: **Revista „22”, cont 45103532 BCR Filiala sector 1, Str. Londra nr. 10, București.**

Adeverințele (talon de pensie, adeverințe școlare etc.), valabile un an, se expediază pe adresa: **Revista „22”, Calea Victoriei 120, sector 1, București, cu specificarea pentru Serviciul de Distribuție.**

Abonamentele se pot achita și la sediul redacției.

Abonamentele cu reducere sînt sponsorizate de Asociația EST-LIBERTÉS.

CITITORII DIN STRĂINĂTATE

se pot abona la revista „22” achitînd la redacție (Calea Victoriei 120) costul abonamentului sau depunîndu-l în conturile noastre deschise la Banca Comercială Ion Tiriac S.A. București, Str. Doamnei nr. 12 (pentru dolari în contul 4020253230, pentru marci în contul 4020253231, pentru franci francezi în contul 4020253235, pentru lire italiene în contul 4020253234) sau (pentru curele fel de valută) trimițînd un cec (money order) pe adresa: Revista „22”, Calea Victoriei 120, cod 70179, sector 1, București, România.

	1 an	6 luni	3 luni
— Europa occidentală:	80 \$	40 \$	20 \$
	140 DM	70 DM	35 DM
	500 FF	250 FF	125 FF
	140.000 LIT	70.000 LIT	35.000 LIT
	56 £	28 £	14 £

— Ungaria, Polonia, Cehia, Slovacia, Slovenia: 40 \$

— Israel: 60 \$

— SUA, Japonia, Australia: 100 \$

— 50 \$

— 25 \$

sau echivalentul în orice monedă convertibilă.

Revista „22” anunță exclusivitatea difuzării sale în străinătate. Difuzorii de presă neautorizați de redacție (inclusiv RODIPE) vor trebui să răspundă conform prevederilor legale.

Redacția: Redactor-șef: GABRIELA ADAMEȘTEANU; Redactor-șef adjuncți: RODICA PALADE; Șef secție politic: HORĂȚIU PEPINE; Publicist comentator: ANDREI CÔRNEA; Șef secție social: OANA ARMEANU; Redactor: CĂZEAR PAUL-BĂDESCU; Grafician: DAN PERJOVSCHI; Tehnoredactor: ALEXANDRU CIRIP; Secretar general de redacție: LAURA TOMA Corectură: RADU DOBÂNDĂ, LUCIAN PIUČĂ; Șef serviciu financiar-contabilitate: ELENA MANOLACHE; Șef serviciu difuzare: MIRCEA IONESCU; Difuzare: CONSTANTIN SATALLA.

Rubrici permanente: N.C. MUNTEANU (comentariu politic); ILIE ȘERBANESCU (comentariu economic); RALUCA STROIE-BRUMARIU (Parlament); MARIAN CHIRIAC (săptămîna politică); CEZAR BALTAG (istoria religiilor); DAN C. MIHĂILESCU (cronică literară); ERWIN KESSLER (cronică plastică).

Corespondenți: IOAN MUȘLEA (Cluj), DANIEL VIGHI (Timișoara), DINU MIHAIL (Chisnău), ION MIRON DAMIAN (Paris), WILLIAM TOTOK (Berlin), ADRIAN NICULESCU (Milano), MIHAI POPA (Budapesta).

Consiliul 22: MONICA LOVINESCU, VIRGIL IERUNCA, MIHNEA BERINDEI, EMIL HUREZEANU, MIHAI ȘORA, GABRIEL ANDRESCU, SORIN ANTOH, H.-R. PATAPIEVICI

Tehnoredactare computerizată: „22”. Tipărit la FED. Redacția și administrația: București, Calea Victoriei 120. Tel 311.22.08, 614.17.76; Fax 311.22.08, e-mail: r22@r22.sfos.ro

Manuscrisele nepublicate nu se restituie **ISSN-1220-5761**